

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці ІІ
Кафедра педагогіки та психології

Реєстраційний № _____

Кваліфікаційна робота

**ШКІЛЬНІ ТА ПОЗАШКІЛЬНІ ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА
ОСВІТУ РОМСЬКИХ ДІТЕЙ В МУКАЧІВСЬКОМУ РАЙОНІ**

Барта Кароліна Кітті Жолтівна

Студентка ІV-го курсу

Освітня програма: 013 Початкова освіта

Ступінь вищої освіти: бакалавр

Тема затверджена Вченою радою ЗУІ

Протокол № 7 /27 жовтня 2020 року

Науковий керівник:

Орос Ільдико Імріївна,

канд. пед. наук, доцент

Консультант:

Чейке Катерина Імріївна,

викладач

Завідувач кафедру:

Біда Олена Анатоліївна,

доктор пед. наук, професор

Робота захищена на оцінку _____, «__» _____ 202_ року

Протокол № _____ / 2021

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II

Кафедра педагогіки та психології

Кваліфікаційна робота

**ШКІЛЬНІ ТА ПОЗАШКІЛЬНІ ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА
ОСВІТУ РОМСЬКИХ ДІТЕЙ В МУКАЧІВСЬКОМУ РАЙОНІ**

Ступінь вищої освіти: бакалавр

Виконав: студентка IV-го курсу

Барта Кароліна Кітті Жолтівна

Освітня програма: 013 Початкова освіта

Науковий керівник: **Орос Ільдико Імрїївна,**

канд. пед. наук, доцент

Консультант: **Чейке Катерина Імрїївна,**

викладач

Рецензент: **Біда Олена Анатоліївна,**

доктор пед. наук, професор.

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

Pedagógia és Pszichológia Tanszék

A ROMA GYEREKEK OKTATÁSÁT BEFOLYÁSOLÓ ISKOLAI ÉS ISKOLÁN KÍVÜLI TÉNYEZŐK A MUNKÁCSI JÁRÁSBAN

Szakdolgozat

Képzési szint: alapképzés

Készítette: Barta Karolina Kitti

IV. évfolyamos hallgató

Képzési program: 013 Tanító

Témavezető: Orosz Ildikó,

PhD, a pedagógiai tudományok kandidátusa,

docens

Konzulens: Cséke Katalin,

tanár

Recenzens: Bida Olena,

a pedagógia tudományok doktora, professzor.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
I. РОМИ НА МЕЖІ СПІЛЬНОТИ	8
1.1 Відомості про ромів	8
1.2 Лінгвістична характеристика ромів	9
1.3 Ситуація ромів на Закарпатті.....	12
II. РОМИ В ОСВІТІ	13
2.1 Фактори впливу в освіті.....	13
2.1.1 Шкільні фактори	13
2.1.2 Позашкільні фактори	14
2.2 Освіта в Закарпатті	16
III. ФАКТОРИ ВПЛИВУ В ОСВІТІ РОМСЬКИХ ДІТЕЙ (У ДЗЕРКАЛІ ОДНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ)	18
3.1 Метод та презентація дослідження.....	18
3.2 Гіпотеза дослідження.....	20
3.3 Презентація результатів досліджень	20
ВИСНОВОК	37
РЕЗЮМЕ	39
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	41
СПИСОК МАЛЮНКІВ І ТАБЛИЦ	44
ДОДАТКИ	45

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS	6
I. ROMÁK A TÁRSADALOM PEREMÉN	8
1.1 A romákról általánosan	8
1.2 A romák nyelvi jellemzői	9
1.3 Romák helyzete Kárpátalján	12
II. ROMÁK AZ OKTATÁSBAN	13
2.1 Oktatást befolyásoló tényezők	13
<i>2.1.1 Iskolán belüli tényezők</i>	13
<i>2.1.2 Iskolán kívüli tényezők</i>	14
2.2 Oktatás Kárpátalján	16
III. A ROMA GYEREKEK OKTATÁSÁT BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK (EGY KUTATÁS TÜKRÉBEN)	18
3.1 A kutatás módszere, a minta bemutatása	18
3.2 A kutatás hipotézise	20
3.3 A kutatási eredmények bemutatása	20
ÖSSZEFOGLALÁS	37
REZÜMÉ	39
FELHASZNÁLT IRODALOM	41
ÁBRÁK ÉS TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE	44
MELLÉKLET	45

BEVEZETÉS

A tanulás minden ember életében nagyon fontos, s az iskola szerepe ebben rendkívül nagy. Az iskola nevel, oktat. A család után ez az intézmény képezi a legfontosabb szocializációs helyszínt (Nikitscher, 2015). Az iskolában rengeteg ismeretet szerezhethetünk, melyek a későbbiekben igencsak megkönnyítik életünket. Viszont az iskola működését, a tanulók sikerességét, eredményességét a tanulásban, s magát az oktatást sok minden befolyásolja.

Az, hogy egy tanuló hogyan teljesít az iskolában, több mindentől függ. Hatással van rá az iskolai környezet, légkör, valamint az otthoni környezet, a családi-társadalmi háttér is (Széll, 2015). Az iskolán belül magának a pedagógusnak a tehetsége, az oktatás során alkalmazott módszerei nagymértékben befolyásolják a tanulás sikerességét. Az eredményesség függ attól is, hogy tanító mennyire képes az iskolán kívülről hozott egyenlőtlenségeket eltörölni (K. Nagy, 2019).

Rendkívül fontos, hogy az iskolában minden gyermekkel egyformán bánjanak, hisz ez is nagy hatással van a tanulók tanulmányi eredményeire. Viszont ez sok esetben nem valósul meg, rengeteg tanulót ér megkülönböztetés, diszkrimináció. Ugyanis amikor a szülők iskolába adják gyermekeiket, elvárják, hogy kifogástalan oktatásban részesüljenek, amit nem akadályoz senki és semmi, s akadályként fogható fel egy olyan diák, aki hátrányos helyzetű, eltérő etnikumú, vagy eltérő kulturális háttérrel rendelkezik. Sok esetben előfordul az, hogy azokat a gyerekeket, akiről úgy gondolják, hogy hátráltatná a többiek fejlődését külön osztályba teszik. Ez szintén hatással van az oktatás eredményességére a körükben.

Környezetünkben a szegregáció legnagyobb áldozatai a romák¹. Akik leginkább etnikai alapon vannak elkülönítve, s ez iskolai eredményességükre is befolyással van. Eltérő kultúrával, szokásokkal, családi-társadalmi háttérrel rendelkeznek, s ez szintén más hozzáállást eredményez részükről a tanulás terén.

Szakedolgozatomban a cigány tanulók oktatását befolyásoló tényezőkkel fogok foglalkozni. Bemutatom, milyen mértékben vannak hatással iskolai eredményességükre, oktatásukra a különböző iskolán belüli és iskolán kívüli tényezők. Kutatás keretein belül felmérem a Munkácsi járásban található Barkaszói Középiskola, és a Szernyei Általános Iskola részeként működő „cigány iskolák²”, valamint a Munkácsi 14. Sz. Általános Iskola tanulóinak oktatását befolyásoló tényezőket, tanulmányi sikerességük sajátosságait,

¹ Továbbiakban a roma és cigány szót szinonimaként fogom használni.

² A közbeszédben cigány iskolaként terjedtek el, hisz tanulóik cigány nemzetiségűek. Az iskolák oktatási nyelve a magyar.

összehasonlítva a Barkasói Középiskola és a Szernyei Általános iskola nem roma tanulóinak ugyanezen téren kutatott eredményeivel. Dolgozatom kérdőíves felmérésen alapszik. A vizsgálatban 88 tanuló vesz részt.

I. ROMÁK A TÁRSADALOM PEREMÉN

Ebben a fejezetben a romákról, mint népcsoportról lesz szó, a témára való tekintettel ugyanis elengedhetetlen a cigányok közelebbről való megismerése. Szó lesz a romákról általánosan, a romák nyelvi jellemzőiről, és helyzetükről Kárpátalján.

1.1 A romákról általánosan

A cigányság etnikai kisebbségként számon tartott népcsoport. A kisebbség fogalma alatt „...egy többségi társadalom mellett élő, számbeli kisebbségben lévő csoport tagjait értjük” (Balogh – Fábiánné, 2012:16), akik rendelkeznek közös azonosságtudattal (Pásztor, 2015: 97). Az etnikum pedig „kulturális jegyek alapján meghatározott csoport”-ot jelöl, ami létrejöhet az adott közösség önmeghatározása, vagy a többségi társadalom megítélése által (Balogh – Fábiánné, 2012:16). Tehát a roma közösség egy adott nép mellett élő, de tőlük kulturálisan különböző nép. Ebből is következtethetünk arra, hogy nincs saját hazájuk, országuk, a világon szétszórva, kisebbségként élnek. Eredetüket tekintve Indiából származnak, amit nyelvük bizonyít is, ugyanis az indiai és a cigány nyelv rokonságot mutat egymással. A cigány nép történelme kezdetén rengeteget vándorolt. Így jellemző volt rájuk, hogy nem telepedtek le huzamosabb ideig egy helyen, kis viskókban, vagy mikor hol húzták meg magukat (Balogh – Fábiánné, 2012; Vekerdi, 1990). Ez az életmód öröklődhetett tovább a mai értelemben vett cigány közösségek körébe is, akik – bár nem mindenki, de a legtöbbször igen – nem sokat adnak a helyre, ahol élnek.

A romáknak világszerte számos megnevezésük van. A görög eredetű „atszinganosz vagy athinganosz” szóból alakult ki az Európa országaiban uralkodó *cigány* megnevezés. Ez a görög eredetű szó, egy „ősi” népcsoport megnevezése volt, akik között állítólag több jó, varázsló is élt. Hozzájuk hasonlóak voltak tevékenységeikben, életmódjukban stb. a romák, emiatt alakulhatott ki a *cigány* megnevezésük. Az angoloknál, spanyoloknál egyiptomi eredetű név változatai figyelhetőek meg (*gypsies, gitanos*). Ez a megnevezés onnan eredeztethető, hogy sokáig úgy tartották a romák Egyiptomból származnak, amiben van némi igazság, mivel a cigányok egyes csoportjai vándorlása során járt ott. Angliában a „traveller” (utazó) néven szólítják a romákat, mert ott manapság sem telepednek le véglegesen, hanem vándorló életet élnek. A történelem folyamán sok más megnevezésük is volt a cigányoknak. Luxemburgi Zsigmond király által – aki csehek és a magyarok királya is volt – nevezték a romákat „boemianosnak” (csehországiaknak) és „hungaros-nak”

(magyaroknak) is. Ami őket illeti, romáknak csak nem régóta hívják magukat egyes közösségeikben. Az elnevezés rom szóból származik, mely embert, férfit jelentett. De ezen név mellett előfordul még számos más, amivel közösségeiket illetik, pl.: manus, szinto stb. (Balogh – Fábiánné, 2012; Dupcsik, 2009).

Életmódjukat, kultúrájukat tekintve meg kell említeni, hogy náluk nagyon fontos szerepe van a családnak, ahol az anyát tekintik a család fejének. Bár látszólag az apa a domináns fő, de az anya az, aki foglalkozik mindennel (ház körüli teendők, gyermekek stb.), valamint pénzt is keres. Az apa a nehéz idők elkerülése végett keresi a nagyobb pénzüsségeket. A gyermekeket tekintve, a fiúkat értékesebbnek tartják, mint a lányt, úgy vélik a megfelelő arány egy családban a legalább három fiú és egy lány (mert például a lány, ha férjhez megy, akkor hozományt is kell fizetni). A cigányság hagyományörző nép, ami a nők ruházkozásában is jól megmutatkozik, nagy hangsúlyt fektetnek a tradíciókra. Már a korábban élő cigány közösségekben is megfigyelhető volt az, hogy a fiatal lányok általában 13 éves koruk körül már férjhez mentek, 14 éves korukban már szülhettek is. Ez a szokás máig él, hisz köztudott, hogy a romák viszonylag hamar házasodnak, vagy ha nem is házasodnak meg, de együtt élnek kiválasztottjukkal (Bari, 2009). A roma közösségekben fontos dolognak számít egymás segítése, ami megnyilvánulhat pusztán bizonyos dolgok kölcsönadásban vagy akár a gyermekek nevelésében is. A javak közös használata is jellemző, ami a bőkezűség jele. Pénzüket általában multságokra költik, ahol a többieket megvendégelik, tehát nem saját célra fordítják, ami szintén nagylelkűségükre utal (Balogh – Fábiánné, 2012: 45).

1.2 A romák nyelvi jellemzői

„A cigány nyelv az indoeurópai nyelvcsoporthoz, az indoiráni élőnyelv-csoportba tartozik. Az indoeurópai nyelvekkel közös alapnyelvből származik, amely a Kr.e. 3. évezred előtt nagyjából egységes volt.” (Palla, 2009:5). A cigányság nyelve későbbi vándorútja során folyamatosan bővült. A környezetében élő népek nyelvei hatottak rá (görög, magyar, román stb.) (Heltai, é.n.). „A cigány nyelvekben mindössze 400–500 indiai eredetű tőszó van” (Vekerdi, 1990:813). Így nem feltételezhető az, hogy aki ismeri a cigány nyelvet, bármit is megérthet az indiai nyelvekből. De a többi nyelv hatására, más nyelvekből átvett kölcsönszavak által sem tekinthető „nagyinak” ez a nyelv (mindössze 1200-2000 szóból áll) (Vekerdi, 1990).

A cigány nép saját anyanyelvét romaninak nevezi, mely sajátos helyzettel rendelkezik. Az, hogy a cigányok mindenhol szétszóródva kisebbségként élnek, befolyásolja nyelvi sajátosságukat is. Nyelvüket csak a családban, közösségeikben használhatják. Az élet egyéb területein nincs lehetőségük arra, hogy anyanyelvük segítségével boldoguljanak (esetleg egyes iskolákban tantárgyként jelenhet meg a romani nyelv). Tehát a románok számára a többségi társadalom nyelvét beszélni. Ezáltal tesznek szert két- vagy akár többnyelvűségre is (Szalai, 2006). Megfigyelhető, hogy a cigány nyelvre mindenütt nagy hatással van a befogadó nép nyelve. Előfordulhat, hogy helyenként a románok már csak azt beszélik (Vekerdi, 1990: 814). Az is megfigyelhető, hogy különböző országokban élő cigány népcsoport másként beszél a cigány nyelvet (egy-egy fogalmat például másként fejeznek ki). Ez alapján egységes cigány nyelvről nem beszélhetünk, csak annak változatairól (Vekerdi, 1990:813).

A cigány nyelven belül négy romani dialektuscsoportot különíthetünk el, melyek a következők: balkáni, vlah, centrális, északi (mindegyik rendelkezik több alcsoporttal). A csoportok nevei keletkezési helyeikre célozhatnak Európában. A balkáni csoportnál a nagymértékű görög és török nyelvhatás figyelhető meg. E csoporton belüli egy visszafogottabb déli ághoz tartozik a többnyire Görögországban, Macedóniában és Albániában beszélt arli, a leginkább Észak-Görögországban és Törökországban elterjedt szepteci, a szófiai erli és a Grúziában használt krími romani csoportok. A balkáni csoport másik ágához sorolják az „ún. drindári-kalajdzsi-bugurdzsi” nyelveket. A vlah romani dialektuscsoportozáshoz tartozó alcsoportok közös jellemzője az erős román hatás. A vlah déli csoport változatait főként Görögországban (vlah romani változatok), Szerbiában, Boszniában, Albániában és Koszovóban (ún. gurbet-típusú romani változatok) beszélik, míg az északi vlah alcsoport nyelveit Közép-, Kelet- és Nyugat-Európán kívül Észak-Amerika államaiban is. A centrális dialektuscsoport északi alcsoportjához sorolandó a nyugat- és kelet-szlovák romani, valamint Dél-Lengyelország és Kárpát-Ukrajna román lakosai is beszélnek ide tartozó változatokat. A déli centrális csoportozáshoz tartozik a dél-szlovákiai, és néhány magyarországi közösségekben is beszélt romungró nyelv, illetve a vend és ausztriai romani fajták. Az utolsó nagy dialektuscsoport (északi) északkeleti ágába tartoznak az észak-orosz, xaladitka és a lengyel roma közösségekben beszélt változatok. Az északnyugati alcsoport központja a német nyelvterület, ide sorolható a szintó-mánus és a finn romani nyelvfajták. Az északi dialektus csoport külön alcsoportja volt a brit romani, amit ma már nem beszélnek, hanem csak az angol nyelvbe bekerülve romani eredetű szókészletként létezik. Az ibériai romani is az északi változatokkal volt rokon, viszont

mára már kihalt. Spanyol, katalán, baszk alapú „pararomani” változatokban bukkanhat fel káló néven ismerve (Szalai, 2006).

A romani nyelvű írásbeliséggel kapcsolatban meg kell említeni, hogy viszonylag új jelenség. Tehát elterjedt standard változata nincs. A romani nyelvet beszélők számára az anyanyelven történő „alfabetizáció” lehetősége korlátozott mértékű. Ha meg is valósul, csak a többségi társadalom nyelvén történő írás-olvasás elsajátítása után, és többnyire önerőből (Szalai, 2006).

A cigányság, mint már kiderült vándorló népcsoport volt. Magyarországra a 16. század folyamán kezdtek el tömegesen özönlenni. Aztán a későbbi századokban még ez többször is előfordult. A cigány nép nyelve hatással volt a magyar nyelvre, több jövevényszót is átvett a magyar a cigány nyelvből. Ezen szavak száma kapcsán nincs pontos válasz kb. több száz szót is tartanak roma nyelvből átvettnek. Azonban az átvétel az többféle képen is előfordulhat. Schirm Anita ezt így fogalmazza meg: „A cigányból kölcsönzött jövevényszavak vagy változatlan formában kerülnek át a magyarba, vagyis teljes egészében átkerül a hangalak és a jelentés, ahogy azt a fenti szavak nagy része is mutatja, vagy pedig magyar honosító képzők (-l, -z, -g) kerülnek az idegennek érzett szavakhoz (például: rovázik). Gyakori továbbá a szóvég lekopása is (például: magyar bibasz < cigány bibastalo). Nem mindig alapalakjukban kerülnek át azonban a cigány átadó nyelvi alakok, hanem sokszor többesszám nominativusi alakjukban, gyűjtőnévi értelemben. Például: lóvé 'pénz' (lovo többesszáma love); lila 'kártya' (lil többesszáma lila)” (Schirm, 2006: 152).

Ahogy már említettem nincs egységes cigány nyelv, ugyanis a cigány népcsoportok legtöbbször letelepedett egy adott területen, ahol nyelvükre hatással volt a többség nyelve. Az őseredeti cigány nyelvet csak a „kóbor cigányok” beszélik, ugyanis az ők nyelvükre nem érkezett hatással lenni semmilyen nyelv, mivel nem töltenek sehol sem annyi időt, hogy érkezzék nyelvüket befolyásolni valamely más nyelv.

„Aki a mi kóbor cigányaink nyelvét megtanúlja, az megérti a többi cigány tájnyelveket is”. Nyelvükre jellemző, hogy valamely szóra, ha nincs megfelelőjük, akkor a magyar kifejezést használják a következő végződés valamelyikét hozzá rakva az adott szóhoz: o, í, vo, ó, vój. (pl.:” pl. görcs = görceso, söprű = söprűvó, őrmester = őrmesteri vagy őrmesteró, bába = bábavój, kandúr = kanduri”) (Horváth 2014: 9).

1.3 Romák helyzete Kárpátalján

Kárpátaljára jellemző a „soknemzetiségűség” azaz több nemzet is él itt egyszerre. A romák is beletartoznak azon népek listájába, akik megtalálhatóak Kárpátalja lakosságában. A 2001-es népszámlálási adatok szerint az összlakosság 1,1%-át teszik ki (Molnár – Molnár D., 2005). Azonban sokan közülük nem is vallják magukat romának. Azok többsége viszont, akik a romákhoz sorolják magukat, Ukrajna területén belül, Kárpátalján fordulnak elő a legnagyobb arányban, szórványban. Legtöbbjük a megye nyugati részében él. Különböző források által 2016-ban Kárpátalján a romák száma kb. 47 ezerre volt tehető. A Kárpátalján élő cigányok anyanyelvi összetétele változatos, ugyanis vannak, akik a cigány, mások a magyar, vagy épp az ukrán nyelvet tartják anyanyelvüknek, attól függően, hogy Kárpátalja melyik részén élnek. Azonban azt nem lehet tudni, hogy az új nyelvtörvényben, a kisebbségi nyelvek között megnevezett „cigány nyelv” mely változatát beszélik azok, akik ezt tartják anyanyelvüknek. Legtöbben a magyar anyanyelvű cigányok vannak, viszont nyelvhasználatuk nem egyforma a nem roma nemzetiségű magyar anyanyelvűek nyelvhasználatával. (Braun és mtsai, 2010; Molnár – Molnár D., 2005; Molnár és mtsai, 2016), A Kárpátalján élő romák 44,7%-ának esik egybe a nemzetisége és az anyanyelve (Beregszászi – Csernicsekó, 2004:30).

Életkörülményeikre jellemző, hogy elkülönítve, „táborokban” élnek, amelyek rendszerint egy-egy település végén, mellék részén fekszik. Itt a romák szinte teljesen vagy részben elzárva, „minden” nélkül (gáz, vezetékes víz stb.) élik mindennapjaikat. Több helyen előfordult az, hogy a cigányoknak e táborokban saját templomot, iskolát, óvodát építettek, mintegy ténylegesen kiközösítve és elzárva őket a település közösségétől (Braun és mtsai, 2010: 51). Ugyanakkor a negatív sztereotípiák irányában, a többségi társadalom részéről sem ritka, melynek oka szegényes életkörülményeikben, eltérő kultúrájukban, jellegzetes nyelvi, etnikai jegyeikben keresendő (Braun és mtsai, 2010: 95). A negatív sztereotípiák diszkriminációt von maga után, ami az élet számos területén is megmutatkozik.

A kárpátaljai magyarok előítéletekkel teli viszonya a romákhoz jól észrevehető egy az itt élő magyarok más itt élő etnikai csoportokhoz fűződő kapcsolatukat vizsgáló kutatás eredményeiből. A kutatás azt vizsgálta, hogy a Kárpátalján élő magyarok egyes etnikai csoportokat milyen mértékben tudnak elfogadni. Kiderült, hogy a romákat tudják a legkevésbé, ugyanis a velük vállalt legközelebbi viszony, amit a magyarok még bevállalnak az az egy településen való élés (Beregszászi és mtsai, 2003: 240).

II. ROMÁK AZ OKTATÁSBAN

Ebben a fejezetben a romák oktatásáról lesz szó, azon belül is az oktatásukat befolyásoló tényezőkről valamint a kárpátaljai oktatási helyzetükről.

2.1 Oktatást befolyásoló tényezők

Magát az oktatást, és a tanulási teljesítményt is sok minden befolyásolja. A következőkben a romák oktatását befolyásoló iskolán belüli és iskolán kívüli tényezőkről írok.

2.1.1 Iskolán belüli tényezők

Iskolán belüli, azaz kurrikuláris oktatást befolyásoló tényezőként értelmezhető maga az iskolai légkör és a tanulási környezet (Széll, 2015:26). Az iskolai klíma nagy hatást gyakorol mind az iskolában dolgozókra, mind az ott tanulóakra, s ezáltal minden ott történő folyamat eredményességére. Az iskolai légkört az ott létrejövő kapcsolatok minősége, a célok, a tanítás-nevelés folyamatának színvonala, és az iskolában dolgozó, tanuló emberek viszonyulásai határozzák meg (Széll, 2018: 32-33). A tanulásban történő siker elérését befolyásolja a tanulással szemben kialakult viszony, attitűd (Szemerszki, 2015:71).

Befolyásoló tényező továbbá az iskolákban tetten érhető „pedagógiai és módszertani kultúra”. Fontos, hogy a pedagógusok külső szemlélőként is megtudják figyelni saját pedagógiai módszereiket, s tudjanak újítani is. Az eredményes oktatás feltétele, hogy az oktatási módszereket a tanulók szükségleteihez tudják igazítani. Különösen fontos ez a társadalmilag és gazdaságilag hátrányosabb helyzetű tanulók terén, akik a többiektől különböző igényekkel jönnek az iskolába. Meghatározó tényező lehet az eredményesség tekintetében az is, hogy egy adott iskolában mi számít eredménynek, s annak elérését hogyan kivitelezik. (Széll, 2018: 30-31). Roma tanulók esetében teljesítményüket gátolhatja például az, ha iskolai keretek között nem esik szó saját kultúrájukról, nyelvükről (Braun és mtsai, 2010).

K. Nagy Emese írásában arról olvashatunk, hogy az oktatás sikerességét három tényező befolyásolja. Az első a tanító/tanár tehetsége, az oktatás és nevelés együttese. A második a pedagógusok módszereit említi a tanításban, azaz olyan módszerek használata szükséges, ami a tanuló figyelmét felkelti, és leköti. A harmadik tényező az otthoni/családi háttérből hozott különbözőségek enyhítése. Az iskolai életre nagy hatást gyakorol a családi élet.

Iskolán belül a pedagógus feladata, hogy az otthonról hozottak által kialakult egyenlőtlenségeket csökkentse, a különbözőségeket eltörölje, hogy minden tanuló egyenlő esélyekkel rendelkezzen jövőjének alakítása terén. (K. Nagy, 2019:1640,1644).

A többség felől érkező előítéletesség, az iskolai szegregáció, valamint az iskola intézményének barátságatlan volta is mind kihatással van a roma tanulókra (Gúti, 2000:52; Forray R., 2002:20). Környezetünkben az iskolai szegregáció terén leginkább a faji alapon történő elkülönítés a jellemző, ami a roma közösségeket érinti legjobban. Az iskola pedig a kirekesztődés szinte legjelentősebb helyszíne (Hüse, 2011). Kende Ágnes is írásában azt mondja, hogy a roma tanulók iskolai sikerességére nem csak a pedagógusok szemlélete, hanem a szegregáció jelensége is rányomja bélyegét. Ha romákat diszkrimináció éri, azt a pedagógus nem tudja kompenzálni semmilyen módon. Viszont ez a jelenség fordítva is helyt áll. Ha a roma tanulót nem éri szegregáció, viszont megfelelő tanítói/tanári szemlélet hiányában van az oktatás, akkor a tanítás így sem eredményes (Kende, 2018:144).

2.1.2 Iskolán kívüli tényezők

Magának az iskolának, az ottani közegnek, mint már tudjuk, nagy hatása van a tanulók kedvére, motivációira a tanuláshoz. Ennek jobbá tételében segítséget nyújthatnak az extrakurrikuláris (iskolán/tanórán kívüli) tanításai tényezők is. Az extrakurrikuláris oktatás során fokozódhat a tanulói motiváció a tanulás terén, továbbá nagyobb lehetősége van a differenciálásnak is (Füz, 2017:197; Páskuné Kiss, 2014:6). Megkülönböztethetünk a tanórán kívüli, de iskolában végzett, valamint iskolán kívüli tevékenységeket. Ennek kapcsán az extrakurrikuláris tevékenységek számos formájával találkozhatunk. Ide tartoznak a szakkörök vagy különböző a tanulmányi előrehaladást segítő foglalkozások (Váradi és mtsai, 2020:102), de akár egy múzeumi látogatás vagy egy állatkertben tett kirándulást is sorolhatnánk ide. Ezek mind újszerűen hathatnak a tanulóknál, s pusztán már az a tény, hogy nem tantermi keretek között történik az oktatás, növelheti tanulási motivációjukat. Fontos megemlíteni azonban, hogy az iskolán kívüli színtereken való tanulás nem helyettesítheti a tantermi oktatást, annak kiegészítéseként érdemes használni a tanítás-tanulás folyamatában (Füz, 2017:197, 199).

A különórák, mint extrakurrikuláris tevékenységek rendkívül hasznosak, de nem csak a tehetséges tanulók számára előnyösek, hanem minden tanulók fejlődéséhez szükséges időtöltés. Főként kisiskolás korban pedig nagy támogatást igényel a szülők részéről (Pásku – Münnich, 2000:64).

Iskolán kívüli tanulási eredményességet befolyásoló tényezőnek tekinthető a tanulók családi háttere, a család „kulturális tőkéje” (Szemerszki, 2015:55). A roma tanulók tekintetében ez különösen érvényesül. A többségi társadalom például nem ismeri kellő képen a cigányok kultúráját, vagy fordítva, a romák vannak ismeret hiányában a környező nyelv, kultúra terén. Sokuk nagy szegénységben él. Mindez befolyásoló értékkel bír az iskolai teljesítményt tekintve. Az oktatás terén a roma lányok még inkább veszélyesebb helyzetben vannak, mint a fiúk, mivel a hagyományt követő cigányok körében ők elég hamar kikerülnek az iskolából (Forray R., 2002: 20).

Az iskolai teljesítményre, esélyekre kihatással van az, ahogyan saját közösségeikben beszélnek a tanulók, valamint az is, hogy más közösségek hogyan fogadják, értékelik beszédüket. Egyes közösségeket nem csak jellemzi sajátos beszédmódjuk, hanem meghatározza a társadalomban elfoglalt helyüket is (Heltai, 2016). Az iskola felfogható egy olyan társadalmi intézménynek, mely hierarchiára épül. A hierarchia alapja pedig viselkedésben és a nyelvi megnyilvánulásban keresendő. Hierarchia figyelhető meg a tanár-diák viszonyban, és akár a többségi és kisebbségi tanulók között is. A nyelvben megmutatkozó eltérések társadalmi egyenlőtlenséget is szülhetnek (Jani-Demetriou, 2016). Megfigyelhető, hogy a roma gyerekek sajátos nyelvi jellegzetességeire az iskoláknak az elutasításon kívül nincs egyéb értelmezhető válasza. A sajátos beszédmóddal az oktatási rendszer nem tud mit kezdeni. Az iskola nem tud mindenkinek egyenlő esélyeket biztosítani, bármennyire is célja, s ez a hiba sújtja a cigány gyerekeket is (Heltai, 2016). Réger Zita írásában tapasztalatai által azt mondja, hogy a pedagógusok legnagyobb nehézsége a roma gyerekek tanítása során a cigánygyerekek nyelvi sajátosságaiból fakad: nem nagy a szókincsük, nem értik a tankönyvben leírtakat, a tanár felszólalását, a különböző kérdéseket és feladatokat. De nem csak a „roma nyelvet” beszélő cigányoknál figyelhetőek meg ezek a nehézségek, hanem minden – még a magyar anyanyelvű – roma közösségnél is. Ennek oka – egy viszonylag új kutatási irányzat („a nyelvi szocializációs folyamatok antropológiai szempontú elemzése”) szerint – a nyelvi szocializáció, azaz a gyerek otthon minden (kulturális, szociális) nyelvhasználati módot elsajátít, nem csak az anyanyelv grammatikáját. Az iskoláskor előtt a roma gyerekek otthon elsajátított nyelvi mintáiból kimarad az olvasás, az írott nyelvvel való kapcsolat, az, amit egy iskolát ismerő, iskolaközpontú környezetben felnövő gyerek még a tanítása előtt bizonyos mértékben megismer. Ugyanis az iskolázott családok gyerekei már egészen kicsi koruk óta kapcsolatban vannak az írás-olvasás jelenségével, sok tapasztalatra tesznek szert írott, nyomtatott szövegekkel kapcsolatban (pl.: képekönnyv lapozgatása, különböző felíratok

megfigyelése, olvasott mese hallgatása, stb.). Így ezek a gyerekek mire iskolába mennek, már valamilyen szinten kapcsolatba lesznek az írás-olvasás készségeivel, s ezekre a készségekre épít az iskola. Mindez azonban a roma családokban nem figyelhető meg. A roma gyerekek tekintetében otthon és az iskolában elvárt nyelvhasználati sajátosságok eltérőek, eredményezve ezzel az iskolai kudarcot a cigány gyerek számára. Az eredményesebb oktatás tekintetében megoldás lenne a különbségek áthidalása, azaz a cigány gyerekek iskola előtti nevelése, ami hatékony módszer lenne a felzárkóztatásra, s a későbbiekben már nem pótolandó (Réger, 2001).

Számos kutatás bizonyítja, hogy az iskola előtti nevelés a romák iskolai felzárkóztatásának elengedhetetlen feltétele, és hozzájárul az iskolai sikeresség kialakulásához. Fontos lenne tehát óvodába járatni a gyereket, ugyanis az óvodában a gyerek számos készséget, ismeretet elsajátíthat, továbbá rendszerességhez szoktatja mind a gyereket, mind pedig a szülőt. Az iskola előtti nevelés, az iskolára való felkészülés kiemelkedően fontos, mivel ha a gyerekeknek és családjának életében az iskola az első olyan hely, mely nagy részt foglal el benne, akkor nem váratlan az ottani sikeresség hiánya, majd a hiányzások és évismétlés sem. Az évismétléssel járó „túlkorosság” (legyen az 2 vagy akár 4 év korkülönbség) 11-12 éves korig még nem jelent túlzott eltérést, viszont a későbbiekben, a serdülőkorban különböző hatásai lehetnek, akár pszichológiai és pedagógiai problémák előfordulásához is vezethet. A cigány családokban betöltött roma gyerek szerepe, feladatai különböznek a tőle fiatalabb osztálytársaiétól, ami ellen a pedagógus nem tud mit tenni, s ez alapja lehet a későbbi osztályokban előforduló újabb évismétlésnek, vagy az iskola nem befejezésének, a továbbtanulás megakadásának (Forray R., 2002).

Rohamosan fejlődő társadalmunkban egyre inkább nagyobb szerepe van a különböző digitális eszközöknek, melyek által bővül a tudástér. A tanulóknak lehetőségük van már az iskola keretein kívül is tanulni (Forgó, 2007:25). S ez szintén tanulást befolyásoló tényezőként értelmezhető.

2.2 Oktatás Kárpátalján

A nemzetiségi oktatás Ukrajnában (ezáltal Kárpátalján is) nyelvi alapokon nyugszik, s a cigányságot nem nemzetiségként, hanem több nyelven beszélő népcsoportként definiálják. Ebben a viszonylatban cigány iskoláról nem lehet beszélni. A roma anyanyelvű cigányok

oktatása Ukrajnában, s így Kárpátalján is több ok miatt, (megfelelő tanárok, eszközök hiánya stb.) nincs biztosítva (Braun és mtsai, 2010; Fónai – Cséke, 2017).

Kárpátalján a cigányok oktatására jellemző, hogy vagy külön „cigány iskolában”, vagy pedig az adott település iskolájában a többségi társadalom diákjaival együtt tanulnak magyar vagy ukrán tannyelvű intézetben. Az iskolába járók többsége főként a „magyar vidékeken” találhatóak, a síkvidéki járásokban (Ungvári, a Beregszászi, Nagyszőlősi járás) járnak a legtöbben iskolába a romák közül. Általánosságban az is elmondható, hogy a roma gyerekek általános iskola után nem folytatják tanulmányaikat, vagy ha igen, csak nagyon kevesen teszik ezt meg (Braun és mtsai, 2010).

A kárpátaljai iskolákban egyre inkább észrevehető a magyar osztályok tanulói számának csökkenése, vagy „elcigányosodása”, ami egyrészt azzal magyarázható, hogy sok magyar család költözik külföldre, illetve, hogy a romák körében a legnagyobb a gyermekszületések száma. Másrészt pedig azzal, hogy sok szülő az államnyelv jobb elsajátításának reményében (Orosz, 2010:106; Séra, 2010:180), vagy épp a magyar osztályok megnövekedett roma létszámára való tekintettel egy másik, „magyarabb” iskolába (Ferenc – Séra 2012:488), vagy esetleg ukrán osztályba írta gyermekét. Egy kutatás szerint azok a szülők, akik ezt teszik, tettüket azzal magyarázzák, hogy az az iskola vagy óvoda, ahova romák is járnak vesztett a színvonalából (Braun és mtsai, 2010).

A cigány tanulók viszonya az iskolához eltér, mint a nem roma diákoké, amit bizonyos tekintetben eltérő hagyományaik, a kiközösítettség érzete is okozhat. A szülők is közrejátszhatnak ennek kialakulásában, ugyanis sokan közülük sem jártak iskolába, valamint lehetnek azon az állásponton is, hogy az iskolában megszerezhető tudást saját közegükben úgysem fogják tudni kamatoztatni (Braun és mtsai, 2010:80).

A kárpátaljai romák iskolai teljesítménye elsősorban nem attól függ, hogy külön osztályban/iskolában tanulnak-e. Mindkettőhöz megvan a lehetőség és egyéntől függ, hogy melyikkel él. A probléma inkább az őket ért kiközösítés. Fontos, hogy ne érje a roma gyerekeket megkülönböztetés, ez a tanulmányi teljesítményükre is nagy hatással van. A cigány iskolákban dolgozó pedagógusoknak jobban oda kell figyelni a diákok hiányzásaira, ugyanis míg egy nem roma iskolában a tanulók többnyire járnak iskolába, addig itt a roma gyerekek többet hiányoznak. A pedagógus feladata, hogy ezt a helyzetet kezelje, és visszairányítsa a gyermeket az iskolapadba. Fontos feladata még hogy a tanórákat jól megszervezze, érdekessé tegye a gyerekek számára oda figyelve mindenki igényeire (Braun és mtsai, 2010).

III. A ROMA GYEREKEK OKTATÁSÁT BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK (EGY KUTATÁS TÜKRÉBEN)

3.1 A kutatás módszere, a minta bemutatása

Kutatásom írásbeli kikérdezésre épül. Kérdőív módszerét választottam vizsgálatomhoz. A kérdőívet a Barkaszói Középiskola, a Szernyei Általános Iskola és azok részeként működő „cigány iskolák”, valamint a Munkácsi 14. sz. Általános Iskola 3. és 4. osztályos tanulói körében vettem fel.

A Barkaszói Középiskola részeként működő „cigány iskoláról” tudni kell, hogy ez a barkaszói roma telep (a köznyelvben csak táborként használatos, tábor mely a falu szélén van) területén található. Itt csak 1-4 osztályok vannak. A felsőbb osztályok elvégzéséhez a roma gyerekeknek fel kell járni a faluban található iskolába. Azonban nem ritka az sem, hogy már az elemi osztályos tanulók közül is járnak cigány diákok a falusi iskolába. Ugyanis a roma gyerekek és szüleik választhatnak, hogy a táborban található vagy a falusi iskolába járnak/járatják gyermekeiket.

A Szernyei Általános Iskola részeként működő cigányiskola is, akárcsak a Barkaszói Középiskola részeként működő cigány iskola a falu szélén található tábor területén helyezkedik el. 1-4 osztály működik itt is. Az 1-2 osztály délelőtt, a 3-4 osztály pedig helyszűke miatt délre jár.

A Munkácsi 14. sz. Általános Iskolába csupán csak roma tanulók járnak. Az iskola két külön épületben összpontosul. Az egyikbe az elemi, 1-4 osztályos tanulók járnak, a másikban pedig 5-9 osztályos diákok tanulnak. Mindkét épület Munkács városának szélén található, a munkácsi roma tábor területéhez közel.

A kérdőíves felmérés célja feltérképezni a Barkaszói Középiskola és a Szernyei Általános Iskola részeként működő cigány iskolák, valamint a Munkácsi 14. sz. Általános Iskola tanulóinak oktatását befolyásoló tényezőket és tanulmányi sikerességük sajátosságait, összehasonlítva a Barkaszói Középiskola és a Szernyei Általános iskola nem roma tanulóinak ugyanezen téren mutatott eredményeivel.

Mivel az önbesorolásból származó adatok az eddigi romakutatások alkalmával sok esetben megtévesztőek voltak, ezért inkább a kutatók a környezet ítéletére bízták a „ki a cigány?” kérdés megválaszolását. A Kemény István, Havas Gábor és Kertesi Gábor által 1993-94-ben végzett országos reprezentatív kutatásban azokat tekintették cigánynak,

akiket a nem cigány környezet annak tart. Keményék „szakembereket”, helyi oktatási és szociális intézmények dolgozóit kértek fel a besorolás elvégzésére (Havas et al, 1998). Jelen kutatásban célszerűnek láttam a kérdezőbiztos általi besorolást és a külső személy megítélését (tanítónő) alkalmazni. A kérdőívek felvételénél én, mint kutató, voltam a kérdezőbiztos. Bár a kérdőív tartalmazza az önbesorolás lehetőségét is (Milyen nemzetiségűnek vallod magad?), ez a cigány identitás felvállalásába segített belelátunk.

Ezzel a tipizálással összesen 88 tanulót kérdeztem meg, 52 roma és 36 nem roma tanulót (N= 88). (1. táblázat).

1. táblázat: A minta bemutatása (N=88)

	Munkácsi 14. sz. Általános Iskola (roma tanulók)	Barkaszi Középiskola (nem roma tanulók)	Barkaszi Középiskola részeként működő cigány iskola (roma tanulók)	Szernyei Általános Iskola (nem roma tanulók)	Szernyei Általános Iskola részeként működő cigány iskola (roma tanulók)
3. osztály	9	8	8	10	9
4. osztály	9	8	8	10	9

A kérdőíveket a nem roma tanulók saját maguk töltötték ki, míg a roma tanulók körében én töltöttem ki azokat, az általuk adott válaszok alapján. A tanulók körében történő adatok felvételében segítségemre voltak az iskolák adott osztályaiban dolgozó tanítók, akik jól ismerik a gyerekeket.

A kérdőívben megkérdeztem, hogy milyen nyelvet tartanak a tanulók anyanyelvüknek. Kitértem az anyanyelven kívül egyéb nyelvek használatára is, hogy kiderüljön ki mennyire jártas azokban. Fontosnak tartottam rákérdezni a szülők anyanyelvére, iskolázottságára, foglalkozására, melyek befolyással vannak, a gyerekeik életére, meglátásaira és iskolai előmenetelére. Rákérdeztem a családtagok számára és a családok anyagi helyzetére is, melyek szintén befolyással lehetnek a tanulók iskolai jelenlétére, teljesítményére. Fontosnak tartottam azt is kideríteni, hogy a tanulók rendelkeznek-e különböző eszközökkel (okostelefon, számítógép stb.), melyek befolyással lehetnek a tanulásban történő előmenetelükre. Érdekelt, hogy segít-e nekik valaki a tanulásban, és az is, hogy szoktak-e olvasni, mely kérdések szintén összefüggést mutathatnak a tanulási sikerességgel kapcsolatban. Megkérdeztem azt is, hogy valaki beszédmódjuk miatt gúnyolta vagy dicsérte-e már őket. Arra is hangsúlyosnak tartottam rákérdezni, hogy jártak-e óvodába,

mely iskola előtti nevelési közegként funkcionál, s befolyással lehet ezáltal az iskolai teljesítményre is. Érdekel az is, hogy szeretnek-e iskolába járni, van-e kedvenc tantárgyuk, s hogy jó tanulónak tartják-e magukat. Majd iskolával/tanulással kapcsolatos állításokat kellett értékelniük a gyerekeknek, mely kérdésből szintén sok mindent megtudhatunk a diákok iskolával/tanulással kapcsolatos hozzáállásáról. Eredményesnek gondoltam a kutatással kapcsolatban, ha azt is megtudom, hogy járnak vagy jártak-e a tanulók szakkörre, különböző foglalkozásokra, ezek az extrakurrikuláris tényezők a gyerek életében. Továbbá fontosnak tartottam megkérdezni mindegyik tanulót, hogy szerintük érhet-e hátrány valakit amiatt, hogy ő roma nemzetiségű.

3.2 A kutatás hipotézise

A felméréssel kapcsolatos előzetes feltételezéseim a következők:

H1: A nem roma tanulók eredményei különböznek a falvakban élő romák, s bizonyos mértékben a városi cigány tanulók eredményeitől is.

H2: A roma tanulók oktatását befolyásoló tényezők, és a romák iskolához való viszonyulása, iskolai sikerességük a két faluban hasonló eredményeket mutat, míg ezekhez képest városon eltérő lehet.

3.3 A kutatási eredmények bemutatása

Barkaszó

Barkaszóról összesen 16 roma tanulót sikerült bevonni a kutatásba. A tanulók többsége cigány nemzetiségűnek tartja magát, a 3. osztályos tanulók között azonban hárman magyar, egy tanuló ukrán, egy pedig orosz nemzetiségűnek vallotta magát.

Anyanyelve mindegyiküknek a magyar, s egyik tanuló sem beszél ezen kívül más nyelvet. A szülők anyanyelve is kivétel nélkül mindenkinek magyar.

A legtöbb szülő általános iskolai végzettséggel rendelkezik, viszont vannak olyanok is, akik nem jártak iskolába, így nem rendelkeznek semmilyen iskolai végzettséggel (3. osztályos tanulók szülei közül három apa és három anya, a 4. osztályos tanulók szülei közül pedig három anyuka és két apuka). Összességében elmondható, hogy szinte minden családban legalább az egyik szülő rendelkezik befejezett általános iskolai végzettséggel, csupán két 4. osztályos tanuló családjánál figyelhető meg, hogy sem az apa, sem az anya nem járt iskolába. Minden tanuló édesanyja a háztartás vezetésével foglalkozik, a többség

édesapja pedig alkalmi munkás, bár a 3. osztályos tanulók nagy része (öt gyerek) azt a választ adta, hogy az apjuk munkanélküli, egy pedig azt, hogy az apja építész (valószínűleg kőművest értett alatta, aki építkezéseken dolgozik) külföldön.

Minden megkérdezett tanuló nagycsaládban él (5-től 10-ig terjed a családtagok száma), és a nagy részük szegényesnek ítélte meg családjának anyagi helyzetét, csupán hárman átlagosnak és megint hárman elfogadhatónak.

A gyerekek nagy része nem rendelkezik sem okostelefonnal, sem számítógéppel, lappal, notebookkal vagy egyéb eszközzel, melyek segíthetnék őket a tanulásban. Ez összefügghet szegényes anyagi helyzetükkel. Csak néhány gyereknél fordul elő, hogy van telefonjuk vagy számítógépjük, s bár ezek majdnem mindegyikén internet hozzáférés is van, de egyik tanuló sem használja azt tanulásra.

A megkérdezett gyerekek többségének otthon nem segít senki sem a tanulásban, csupán két 3. osztályos tanulónak segítenek (testvér, anya), s egy 4. osztályos tanulónak (apa).

A 16 tanuló közül hatan állították azt, hogy szoktak olvasni (mindkét osztályból hárman), olvasókönyvet.

A tanulók beszédmódját a válaszok alapján nem szokták se gúnyolni, se dicsérni, pusztán egy 3. osztályos tanuló válaszolta azt, hogy a tanító néni szokta dicsérni.

A válaszadók közül összesen öten jártak óvodába, tehát a többség nem. Mindegyik tanuló szeret iskolába járni, a legtöbbnek kedvenc tantárgya is van (írás, olvasás, matematika a leggyakoribb). A tanulók nagy része nem tartja magát jó tanulónak, csupán hatan vélekedtek úgy, hogy ők jó tanulók, válaszaik: *„Jó tanulónak tartom magamat, mert jól írok”*, *„Igen, tanító néni mindig megdicsér”*, *„Igen, már sok matricát kaptam”*, *Igen, tudok írni és ismerem a betűket”*, *Igen, sok verset és mesét tudok”*.

A válaszok alapján kiderült, hogy mindegyik tanuló örül, hogy iskolába járhat. Úgy tartják, hogy az iskola teljes mértékben megad minden segítséget, ami a jó tanulási eredmény eléréséhez szükséges lehet. Szinte minden tanuló teljes mértékben jól érzi magát az iskolában. Tanítóival is szinte mindenki jól kijön. Az iskolába járást nem tartják időpazarlásnak (csupán egy tanuló). A házi feladatokat azonban a csak közepes, vagy még rosszabb mértékben végzi el a többség rendszeresen. Kivétel nélkül mindenki úgy véli, hogy az iskolában tanultak a későbbiekben hasznukra válhatnak, valamint szintén mindenki azt válaszolta, hogy a tanulásban elért eredményeik saját maguktól függ teljes mértékben. A 4. osztályos tanulóinak szinte mindegyike könnyen szerez barátokat válaszaik alapján, a 3. osztályos tanulók közül, azonban akadt három tanuló, aki nem feltétlenül könnyen tud barátokra szert tenni. S bár annak ellenére, hogy a tanulók nagy része

könnyen szerez barátokat, az iskolában a többség mégis kívülállónak és magányosnak érzi magát.

A válaszadók közül senki sem jár vagy járt szakkörre vagy valamilyen foglalkozásra. Arra a kérdésre, hogy szerintük érhet-e hátrány valakit amiatt mert ő roma nemzetiségű, a tanulók nemmel feleltek.

A Barkaszoói Középiskolából összesen 16 nem roma tanuló vett részt a kutatásban. Szinte mindegyikük magyar nemzetiségűnek tartotta magát, kivételt képez egy 4. osztályos lány, aki ukrán nemzetiségűnek nevezte magát, valamint egy 4. osztályos fiú, aki az ukrán és magyar nemzetiséget is bejelölte.

Minden megkérdezett tanulónak a magyar az anyanyelve, még az előbb említett, magát ukrán nemzetiségűnek valló tanulónak, s a másik, magát magyar és ukrán nemzetiségűnek is valló diáknak is. Ám ezek a tanulók anyanyelvükön kívül beszélik még az ukrán nyelvet, viszont a többi diák anyanyelvén kívül nem beszél más nyelvet. Csupán három 3. osztályos tanuló vallotta azt, hogy néhány szót tud ukránul, valamint az egyikőjük emellett az angol nyelvet is megnevezte itt, mert tanulja. A tanulók szülei is magyar anyanyelvvvel rendelkeznek, kivéve a magát ukrán nemzetiségűnek valló 4. osztályos lányt, akinek édesapja ukrán anyanyelvű.

Mindegyik szülőnek van legalább középfokú végzettsége, kivéve egy 4. osztályos tanuló édesapját, aki alapfokú végzettséggel rendelkezik. Viszont nagyon sokan, körülbelül a szülők negyede rendelkezik felsőfokú képzettséggel, s több helyen a szülők mindkét tagja is. Az édesanyák nagy része mind dolgozik valahol (óvónő, tanár, eladó stb.), pusztán három édesanyánál volt megadva az, hogy háztartásbeliként tevékenykedik otthon, s megint három édesanyának nincs foglalkozása vagy nem dolgozik. Az édesapák között szinte mindenkinek van valamilyen foglalkozása. A legtöbben építkezésen dolgoznak, ám akad köztük tanár, pap, mezőgazdász, karbantartó és vállalkozó is. Egy 4. osztályos diák édesapja azonban alkalmi munkás.

A tanulók nagy része négy vagy öt tagú családokban él, ám akad két tanuló, aki három tagú családban, megint ketten hat tagú családban, egy diák hét tagúban, s szintén egy nyolc tagú családban él/élnek.

A 4. osztályos tanulók mindegyike – két tanulót kivéve – jómódúnak ítélték meg családjá anyagi helyzetét. Míg az említett két tanuló s a 3. osztályosok fele-fele arányban átlagosnak vagy elfogadhatónak ítélték meg ugyanezt.

Mindegyik tanuló rendelkezik valamilyen elektronikai eszközzel (okostelefon, számítógép, laptop stb.), sokuk egyszerre többel is (csupán egy 4. osztályos tanuló nem

rendelkezik semmilyen eszközzel). S legtöbbjüknek internet hozzáférése is van, s néhányan tanulásra is használják (a megkérdezettek fele).

A tanulók mindegyikének segít valaki otthon a tanulásban, a 3. osztályosok körében főleg az édesanya, ám megjelenik az édesapa is, a 4. osztályosok körében pedig szintén a szülők, valakinek pedig a testvére is segít/segítenek.

A megkérdezett tanulók mindegyike – kivéve egy 4. osztályos fiút – szokott olvasni. A 3. osztályos tanulók főleg meséket, s néhányan verseket olvasnak, a 4. osztályosok többsége nem válaszolt arra, hogy mit szokott olvasni, ám aki igen, az mesét, Bibliát írt.

A megkérdezett 16 tanuló közül 11 diákot dicsérni szokták beszédmódja miatt, főleg az édesanyjuk vagy a tanítójuk. Egy diák válaszolta azt, hogy gúnyolták már beszédmódját, s négy diák válaszolta azt, hogy velük egyik sem fordult még elő.

A tanulók mindegyike – kivéve egy 3. osztályos tanulót – járt óvodába. A válaszadók közül mindenki szeret iskolába járni, indokaik pedig főleg azok voltak, hogy az iskolában lehet tanulni, nem lesznek buták, a barátokkal lehetnek, otthon unatkoznak, a tanító kedves.

Minden tanulónak van kedvenc tantárgya, a 3. osztályosok körében többen választották azt, hogy mindegyik, sokan mondták a matematikát, mert szeretnek számolni, vagy mert tudják a szorzótáblát, de voltak akik az ukrán nyelvet mondták, mert az fontos, valamint a magyart is említették, mert írhatnak. 4. osztályban is főként a matematika szeretete figyelhető meg, valaki azért szereti, mert jó benne, más azért, mert lehet számolni, viszont többen mondták még az informatikát, vagy a „természet”-et, de volt aki az olvasást vagy a tornát is említette.

A többség jó tanulónak vallja magát, indokaik pl.: „mert jó jegyeket kapok”, „a házit megcsinálok”, „mert tudom a matematikát”, „mert szépen írok”, „mert megyek géniuszra”. Ám egy 3. osztályos tanuló magát közepes tanulónak tartja, mert csúnya az írása, s egy 4. osztályos tanuló csak kicsit tartja magát jó tanulónak, valamint még két 4.-es nem tartja magát jó tanulónak, ám válaszaikat nem indokolták meg.

A diákokra átlagban az jellemző, hogy szeretnek iskolába járni. Szerintük az iskola minden segítséget megad, hogy jó tanulási eredményeik lehessenek. Az iskolában jól érzik magukat, kivéve egy 4. osztályos lányt, akire ez inkább nem igaz. A tanítóikkal jól kijönnek a diákok. Az iskolába járást nem tartják időpazarlásnak. A válaszok szerint a tanulók az iskolában kapott házi feladataikat rendszeresen el szokták végezni. Szerintük teljes mértékben igaz az, hogy az iskola olyan dolgokra tanít, melyek a későbbiekben hasznosak lesznek. Tanulmányi eredményeik a tanulók többsége szerint elsősorban tőlük

függ teljes mértékben, míg két 4. osztályos diák szerint csak közepes mértékben igaz ez. A többség az iskolában könnyen szerez barátokat, csupán két 4.-es diák válaszából derült ki, hogy az egyikre inkább nem, a másikra pedig csupán közepes mértékben igaz ez. S ennek megfelelően ezekre a diákokra közepes mértékben jellemző, hogy az iskolában magányosnak érzik magukat. Ugyanakkor néhány tanuló körében megfigyelhető az, hogy bár állításuk szerint könnyen barátkoznak, azonban az iskolában mégis kívülállónak érzik magukat.

A 3. osztályosok közül csupán két diák nem járt/jár valamilyen szakköre vagy foglalkozásra, a többiek azonban jártak/járnak. Vannak, akik focira, vagy épp zene, rajz, angol, ukrán foglalkozásokra járnak. A 4. osztályosok körében ketten hegedűre, egy tanuló pedig focira jár, míg a többiek nem jártak/járnak sehova.

A válaszadók nagy része szerint nem érhet hátrányt amiatt senkit, mert roma nemzetiségű, mivel szerintük minden ember egyforma, azonban három 4. osztályos tanuló úgy véli, hogy igen, érhet hátrányt valakit, amiatt mert roma, azonban válaszaikat nem indokolták meg.

Szernye

A Szernyén végzett kutatás során 18 roma tanuló adatait sikerült felvenni, tíz roma tanuló magyar nemzetiségűnek, míg nyolc cigány nemzetiségűnek tartja magát. Mindenkinek a magyar az anyanyelve, s ezen kívül nem beszélnek más nyelvet. Érdekességként említhető viszont, hogy három 3. osztályos tanuló bár nem tud cigányul, de anyanyelvének a cigány nyelvet mondta, s ugyanezen tanulók szülei is cigány anyanyelvvel rendelkeznek a tanulók válaszaik alapján. A többi tanuló szüleinek anyanyelve azonban a magyar.

A szülők szinte mindegyike általános iskolai végzettséggel rendelkezik, egy anyának van középfokú végzettsége. Négy apukáról és egy anyukáról elmondható, hogy nem járt iskolába. A szülők foglalkozását tekintve a legtöbb édesanya háztartásbeli, néhányan végeznek alkalmi munkákat is (járnak kapálni, árulni stb.). A legtöbb édesapa gyermekeik válaszaik alapján Magyarországon dolgozik, alkalmi munkások van azonban aki vasat szerel, fa árusításával foglalkozik, vagy kályhát árul, s van egy édesapa aki munkanélküli.

A tanulók mindegyike nagycsaládban él (helyenként változatos a családtagok száma, 5-től 12-ig terjed). A legtöbb tanuló szegényesnek és átlagosnak mondta családjának anyagi helyzetét, volt még aki elfogadhatónak tartotta, de olyan is, aki jómódúnak ítélte.

A válaszadók közül hét tanuló nem rendelkezik semmilyen eszközzel (okostelefon, számítógép, laptop, notebook, egyéb), mely esetleg hatással lenne tanulására, vagy

segíthetné azt. A többiek azonban rendelkeznek vagy okostelefonnal vagy lappal vagy notebookkal (esetleg több készüléssel is egyszerre), és ezek közül majdnem mindenkinek van internet hozzáférése eszközein, tanulásra azonban csak hat diák használja.

A tanulók többségének szoktak otthon segíteni a tanulásban (testvére, anyja, apja). Öt tanulónak azonban nem segít senki otthon. Szinte minden megkérdezett tanuló azt vallotta, hogy szokott olvasni (meséket, amit feladnak az iskolában, énekeskönyvet stb.) hárman azonban nem olvasnak, ketten közülük azért, mert nem tudnak.

A legtöbb 3. osztályos tanuló beszédmódját dicsérték már meg barátok, szülők, volt egy tanuló köztük, akinek dicséret mellett gúnyolták is már a beszédmódját. Három tanulónál pedig egyik sem fordult elő még. A 4. osztályos tanulóknál azonban főként a gúnyolás volt túlsúlyban, ugyanis öt tanuló válaszolta azt, hogy gúnyolták már a beszédmódját, például a boltban, vagy volt, hogy valakivel „kötekedtek” is emiatt. Két 4. osztályos tanuló beszédmódját dicsérték már meg a barátaik, megint kettő tanulót azonban nem ért se gúny, se dicséret beszédmódját tekintve.

Minden megkérdezett tanuló járt óvodába, csupán egy 3. osztályos tanuló nem. A diákok mindegyike szeret iskolába járni, mert tanulhatnak, és mert szeretnek ott lenni. A legtöbb tanulónak kedvenc tantárgya is van. A többségnek a matematika, mert szeretnek példákat oldani és számolni, van azonban akinek az olvasás vagy az írás, s akad akinek a torna, mert sportolhatnak, vagy a munka a kedvence.

A 3. osztályos tanulók többsége egyértelműen jó tanulónak tartja magát, az indokok: mert tudnak írni, olvasni vagy mert szeretnek tanulni. Aki nem válaszolta azt hogy igen, jó tanulónak tartja magát, az sem egyértelműen azt mondta hogy nem jó tanuló, hanem: „*nem tudom*”, „*kicsit*”. A 4. osztályos tanulóknál azonban négyen mondták azt, hogy jó tanulónak tartják magukat, mert jól tanulnak, olvasnak, számolnak. Ugyanennyien pedig egyértelműen azt mondták, hogy nem jó tanulónak tartják magukat, közülük egy tanuló indokolta meg választát: „*Nem, mert nem tudok még szépen írni*”. Egy 4. osztályos tanuló pedig átlagos tanulónak vélte magát.

A diákok nagy része teljes mértékben örül annak, hogy iskolába járhat. Átlagosan úgy gondolják, hogy iskolájuk minden segítséget megad, amire a jó tanulási eredmény eléréséhez szükség lehet (csupán egy tanuló gondolja úgy közülük, hogy ez egyáltalán nem igaz). Az iskolában a tanulók jól érzik magukat, tanítóikkal jól kijönnek. A válaszadók egyáltalán nem vagy nem teljes mértékben tartják időpazarlásnak az iskolát. Az iskolában kapott házi feladatok rendszeres elvégzése igaz a tanulókra, viszont nem mindenkire teljes mértékben. A gyerekek szerint az iskola olyan dolgokra tanítja őket, melyek hasznosak

lesznek a későbbiekben, s szerintük a tanulmányi eredményeik is elsősorban tőlük függenek. A tanulók úgy gondolják, hogy könnyen szereznek barátokat az iskolában, csupán egy 3. osztályos tanuló válaszából derült ki az, hogy rá ez nem igaz. Ennek ellenére itt is a tanulók fele magányosnak érzi magát.

Szakkörre vagy egyéb foglalkozásra csupán egy 3. osztályos és egy 4. osztályos tanuló jár, mindkettő hittanra.

Nyolc tanuló szerint nem érhet hátrányt amiatt valakit, mert roma. Hat tanuló szerint azonban érhet, mert pl.: „*Igen, mert lop vagy verekedik*”, *Igen, mert rossz*”. Négy tanuló erre a kérdésre „*nem tudom*”-ot válaszolt.

A Szernyei Általános iskola tanulói közül összesen 20 nem roma tanuló töltötte ki a kérdőíveket. Mindegyikőjük magyar nemzetiségűnek tartja magát, az anyanyelvük is a magyar, s azon kívül más nyelvet nem beszél senki közülük. A diákok szüleinek mindegyike szintén magyar anyanyelvű, kivéve egy 4. osztályos lány édesapját, aki ukrán anyanyelvvel rendelkezik.

A szülők többségének középfokú iskolai végzettsége van, három 4. osztályos tanuló édesanyja rendelkezik felsőfokú végzettséggel. Az édesanyák nagy részének van valamilyen foglalkozása, vannak boltosok, óvónők, van aki orvos, vagy épp fodrász, ugyanakkor többen háztartásbeliként tevékenykednek. Az édesapák nagy része építész, kőműves, valamint vannak mezőgazdászok is, ugyanakkor van aki vasutas vagy boltos.

A tanulók közül egy ember él négy fős családban, szintén egy diák él hat fős családban, négyen élnek hét fős családban, egy tanuló nyolc fős családban, a többiek pedig mind öt fős családokban élnek.

A 3. osztályos tanulók nagy része elfogadhatónak tartja családja anyagi helyzetét, hárman jelölték közülük az átlagos jelzőt. A 4. osztályosoknál pedig pont fordítva, a többség átlagosnak véli családja anyagi helyzetét, s ketten tartják elfogadhatónak.

Szinte minden diák – kivéve egy 3. osztályos tanulót – rendelkezik vagy okostelefonnal, vagy lappal, számítógéppel, notebookal s rajta internettel, sokuk több eszközzel is egyszerre, s két 4. osztályos tanulót kivéve, mindegyikük (akinek van) használja ezeket tanulásra.

Minden tanulónak szoktak otthon segíteni a tanulásban a szülők és a többségnek a testvéreik is.

A tanulók mindegyike szokott olvasni, a 3. osztályosok főként meséket, verseket, a 4. osztályosok is meséket, verseket olvasnak, azonban itt megjelent még az ifjúsági regény/ ifjúsági mese s mindkét osztályban volt egy diák aki képregényt is olvas.

Egy 3. osztályos tanulóval se nem fordult elő, hogy gúnyolták vagy dicsérték volna beszédmódját, mivel mindegyikőjük erre a kérdésre nemmel felelt. Azonban a 4. osztályosok szinte mindegyike erre a kérdésre azt a választ adta, hogy vele nem fordult elő az, hogy gúnyolták volna, viszont a dicséretet nem említik, ami talán feltételezheti azt, hogy az esetleg előfordult velük, csupán nem írták le. Egy 4. osztályos lánnyal azonban megtörtént, hogy gúnyolták beszédmódját amikor óvodás volt, a pöszesége miatt.

Mindegyik tanuló járt óvodába. A diákok szeretnek iskolába járni, azért mert tanulhatnak, sok új dologgal megismerkedhetnek, barátokkal lehetnek, játszhatnak a szünetekben, együtt kézimunkázhatnak. Azonban az egyik 3. osztályos tanuló nem szeret iskolába járni azért mert sokat kell tanulni.

Minden tanulónak van kedvenc tantárgya. A 3. osztályosok többsége a matematikát szereti, valaki azért mert sokat számolnak, más azért mert állítása szerint jó benne. Többen szeretik még a 3. osztályosok közül a rajzot, mert szeretnek rajzolni. Azonban van még aki az ukránt írta, s volt aki a magyart, mert könnyű, s egy tanuló a matematika mellett a tornát is kedvencének tartja, mivel szeret gyakorlatokat végezni. A 4. osztályosok nagy része szintén a matematikát mondta kedvenc tantárgyának, indokaik pl.: *„azért szeretem a matematikát, mert szeretek számolni”*, *„én azért szeretem a matematikát, mert szeretek logikusan gondolkodni”*, *„én azért szeretem a matematikát, mert sok számmal is megtanulok számolni”*. Volt azonban olyan diák akinek a magyar nyelv a kedvence, mert: *„számomra nagyon fontos az anyanyelvünk, beszédünk”*. Néhányan mondták a tornát, mert szeretnek sportolni, mozogni. Valamint egy diák az olvasást írta, s ő azért szereti, mert sok verset tanulnak.

A 3. osztályosok többsége közepes tanulónak vallja magát, valaki azért mert nehezen olvas, más azért mert nehezen megy neki a matematika, s volt aki azt írta, hogy ő azért közepes, mert majdnem tud mindent. Hárman vallották magukat a 3. osztályosok közül jó tanulónak, indokaik: *„mert szépen olvasok és jó vagyok matematikából”*, *„mert tudok számolni”*, *„mert jól olvasok”*. S egy tanuló szerint ő gyenge, mivel lassan olvas. A 4. osztályosok közül ketten vallották magukat jó tanulónak, az egyik azért mert állítása szerint mindig mindent megtanul, a másik pedig azért, mert sok jó jegyet kap. A többi 4.-es átlagos tanulónak tartja magát, mert pl.: *„mert néha hibát csinálok”*, *„mert nem vagyok jó mindenben”*.

Minden tanuló örül annak, hogy iskolába járhat. A tanulók szerint az iskola minden segítséget megad, ami által jó tanulmányi eredményeik lehetnek, kivéve egy 4. osztályos tanulót, aki szerint ez nem feltétlenül igaz. Az iskolában mindegyikük jól érzi magát. A

többség a tanítóival jól kijön, kivéve azt a 4. osztályos tanulót, aki szerint az iskola nem feltétlenül ad meg minden segítséget, a jó tanulmányi eredmény eléréséhez. Az iskolábajárásról nem gondolják azt, hogy időpazarlás lenne. Mindenki azt vallotta, hogy az iskolába kapott házi feladatokat rendszeresen elvégzi, s mindenki szerint igaz az, hogy az iskola olyan dolgokra tanít, melyek a későbbiekben hasznosak lesznek. A többség szerint a tanulmányi eredményeik elsősorban tőlük függenek, viszont nem mindenki szerint teljes mértékben igaz ez, három tanuló szerint pedig egyáltalán nem így van. A diákok nagy része többnyire könnyen szerez barátokat az iskolában, csupán két 4. osztályos jelölte azt, hogy rájuk ez egyáltalán nem igaz. A 3. osztályosok közül a többség – bár nem mindenki teljes mértékben – kívülállónak, magányosnak érzi magát. A 4. osztályosok között csak egy diák érzi magát magányosnak.

Szinte mindegyik tanuló jár/ járt valamilyen szakkörre főként focira vagy zenére, zongorára. Csupán egy 4. osztályos lány nem járt/jár sehova.

A 3. osztályos tanulók szerint nem érhet hátrány valakit, amiatt mert roma nemzetiségű, viszont a 4. osztályosok közül csak négyen gondolták így. A többiek szerint igenis érhet valakit hátrány amiatt mert ő roma, indokaik pl.: *„mert nem mennek dolgozni, és azért szegények”, „azért, mert nem keresnek pénzt és ezért szegények, néha kigúnyolják nemzetiségük miatt, mert nem tudnak beilleszkedni”, „mert nem kedvesek az emberekkel”.*

Munkács

A munkácsi iskolából 18 roma tanuló körében sikerült elvégezni a kutatást, melyből kilenc tanuló 3. osztályos és ugyanennyi 4. osztályos. A tanulók nagy része cigány nemzetiségűnek vallotta magát, öten magyarnak, s egy harmadik osztályos tanuló ukránnak.

Mindegyik tanuló anyanyelve magyar, kivéve azt az egy 3. osztályos tanulót, aki ukrán nemzetiségűnek vallotta magát, mert az ő anyanyelve ukrán, viszont anyanyelvén kívül beszéli még a magyar nyelvet. A többi tanuló közül még három 3. osztályos tanuló és egy 4. osztályos tanuló anyanyelvén kívül beszéli az ukrán nyelvet, valamint egy 3. és két 4. osztályos gyerek az orosz nyelvét is, s van még egy 4. osztályos diák, aki anyanyelvén kívül beszéli még az ukrán és az orosz nyelvet is. A tanulók szüleinek anyanyelve is magyar, kivéve egy 3. osztályos tanulót, akinek az apukája ukrán anyanyelvű. Érdekes azonban az, hogy az a 3. osztályos kisfiú, aki ukrán anyanyelvűnek vallotta magát, szüleit magyar anyanyelvűnek nevezte.

A válaszadók mindegyikének szülei járt iskolába, általános iskolai végzettséggel rendelkeznek, kivéve egy 3. osztályos gyerek édesapját, akinek középfokú képzettsége van.

A szülők foglalkozását tekintve elmondható, az édesanyák fele gyermekeik válaszaik alapján nem dolgozik, azonban a többiek nagy része gyári munkás (többen hozzá tették, hogy Csehországban), míg van aki szállodában takarító, saját boltban eladó, utcaseprő, fodrász vagy ép házi tej árusításával foglalkozik. Az apukák közül öten nem dolgoznak, a többiek azonban főként gyári munkások, van aki vasúti munkás, utcaseprő, eladó vagy raktáros. Mindegyik gyerek nagycsaládban él (a családtagok száma 5-12-ig terjed).

A legtöbb tanuló családjának anyagi helyzetét átlagosnak ítélte, hárman elfogadhatónak, egy diák pedig jómódúnak.

Szinte mindegyik diák rendelkezik legalább egy okostelefonnal, lappal, számítógéppel vagy notebookkal, van, aki többel is ezek közül, két tanuló pedig mindegyikkel rendelkezik a felsoroltakból. Ezek többsége – főleg 4. osztályban – használja is tanuláshoz valamelyik eszközt, viszont sokan nem. Két 4. osztályos tanuló nem rendelkezik semmilyen eszközzel.

A tanulók többségének segítenek otthon a tanulásban (anya, mama, testvér, vagy unokatestvér), azonban nyolc tanulónak nem segít senki.

A 3. osztályosok közül négyen válaszolták azt, hogy szoktak olvasni, főként ábécés könyvet. A 4. osztályosok közül – két tanulót kivéve – mindenki szokott olvasni, leginkább meséket.

Négy tanuló dicsérte már meg beszédmódja miatt, a tanulók válaszaik alapján főként azért, mert nem mondtak csúnya szót, vagy valamit jól vagy szépen mondtak. Három tanuló gúnyoltak már ki, főként azért mert csúnyán beszéltek, egy valakit azért mert nem jól mondja ki a szavakat.

A 18 tanulóból heten jártak óvodába. A válaszadók mindegyike szeret iskolába járni, főként azért mert lehetőségük van tanulni, megtanulhatnak írni, olvasni, s barátokkal lehetnek.

Mindegyik tanulónak (kivéve egy 3. osztályos fiút) van kedvenc tantárgya, vagy tantárgyai. A 3. osztályosok körében közkedvelt az ukrán, valakinek azért mert egy másik nyelvet tanulhat, másnak pedig pont azért mert nagyon jól tud ukránul. De vannak például akik szeretik még az írást, olvasást, angol, matematikát. A 4. osztályosok többsége a matematikát tartja kedvenc tantárgyának, az indokok egyformák, mert szeretnek számolni. De ugyancsak itt is van aki az ukránt szereti, mert jó a tanító, vagy az angol, mert tetszenek neki az idegen szavak, vagy épp az írás vagy olvasás tantárgyát kedveli. A tanulók közül csupán három 4. osztályos tanuló nem tartja magát jó tanulónak, indokai pl.: „mert nem megy a számolás”, „mert nem megy jól az olvasás, a betűket ismerem, de

nehezen olvasom össze”. Voltak olyan tanulók, akik egy kicsit vagy közepesen tartják magukat jó tanulónak, azért mert, pl.: *„mert nem mindent csinállok jól”*, *„mert nem tudok jól olvasni”*, *„mert ritkán járok iskolába”*. Nyolc diák nevezte magát jó tanulónak, főként azért mert tudnak olvasni, írni, számolni. A diákok örülnek annak, hogy iskolába járhatnak.

A tanulók nagy része úgy gondolja, hogy az iskolájuk teljes mértékben megad minden segítséget, ami a jó tanulási eredmény eléréséhez szükséges. A tanulók mindegyike jól érzi magát az iskolában, a többség teljes mértékben, néhányan nem teljes mértékben. A tanítóival minden diák jól kijön. Az iskolába járásról senki sem gondolja, hogy felesleges időpazarlás. Az iskolában kapott házi feladatokat a tanulók többnyire elvégzik rendszeresen, teljes mértékben azonban csak nyolc ember. A válaszadók úgy gondolják, hogy az iskola olyan dolgokra tanít, amelyek hasznosak lesznek a későbbiekben, azonban egy 3. osztályos lány szerint ez nem igaz. A diákok fele véli úgy, hogy a tanulmányi eredményeik teljes mértékben tőlük függenek, míg a válaszadók másik fele szerint az eredményeik elsősorban nem csak tőlük függenek teljes mértékben, két diák szerint pedig ez az állítás egyáltalán nem igaz. A tanulók nagy része úgy gondolja, hogy teljes mértékben könnyen szerez barátokat az iskolában, míg hat diák válaszából az derült ki, hogy se nem teljesen könnyen, se nem nehezen, hanem közepes mértékben barátkoznak könnyen. A válaszadók nem érzik magukat kívülállónak és magányosnak az iskolában, kivéve egy 3. osztályos diákot, aki annak érzi magát, s az előző kérdésre adott válaszából is az derült ki, hogy nem teljes mértékben tud könnyen barátkozni, illetve ugyancsak még egy 3. osztályos diák e kérdésre adott válaszából kiderült hogy közepes mértékben ő is magányosnak, kívülállónak érzi magát (azon diákok közé tartozik, kikre közepes mértékben igaz az, hogy könnyen szereznek barátokat).

A válaszadók közül, kilenc tanuló jár vagy járt valamilyen szakköre vagy foglalkozásra (a többség a 4. osztályból van) közülük öten válaszolták azt hogy jelenleg járnak, a többiek pedig korábban jártak. A 4. osztályosok közül néhány válasz: *„most járok rajzra, tánusra, tanításra”*, *„régén jártam tánusra, rajzra, elsőben”*. A 3. osztályosok is „tanításra” (ami valószínű valamilyen különórát takarhat) járnak vagy jártak, s van, aki jelenleg matematikára jár.

A többség szerint nem érhet hátrány valakit amiatt mert roma nemzetiségű, viszont válaszaikat nem indokolták meg. Öt gyerek szerint azonban érheti hátrány a romákat. Válaszaikat meg is indokolták, pl.: *„csúfoltak, hogy cigány vagyok”*, *„igen, csúfolnak a városban”* (akik ezeket a válaszokat adták, korábban magyar nemzetiségűnek vallották

magukat), „*érhet, volt hogy a boltban furán néztek ránk, vagy nem szépen szóltak hozzánk, összesúgtak a hátunk mögött, hogy cigányok*”.

Összefüggések

A nem roma tanulóknál megfigyelhető, hogy azok többsége, akik jó tanulónak tartják magukat járnak/jártak is valamilyen szakkörre. A roma tanulóknál azonban ezen a téren nincs összefüggés, mivel vannak olyan tanulók, akik jó tanulónak tartják magukat és nem járnak/jártak szakkörre, valamint olyan tanulók is vannak, akik nem tartják magukat jó tanulónak és jártak szakkörre (2. táblázat).

2. táblázata: A szubjektív tanulmányi eredmény és a szakkör összefüggése

	Jó tanulónak tartja magát	Abból szakkörre járt
Roma tanulók	24	5
Nem roma tanulók	16	13

A tanulók szubjektív önértékelése és szüleik iskolai végzettsége között nincs összefüggés. Csupán a barkaszói nem roma tanulóknál véltem felfedezni, hogy az önértékelés alapján előforduló jó tanulók körében összpontosul az összes olyan eset, ahol mindkét szülő felsőfokú végzettséggel rendelkezik, s az az egyetlen barkaszói nem roma édesapa, aki alacsony végzettséggel rendelkezik, azon szülők között van, kiknek gyerekei nem tartják magukat jó tanulóknak.

A barkaszói romák körében az önbevalláson alapuló jó tanulók többségének nem segít senki otthon a tanulásban. Míg Szernyén és Munkácson azon roma gyerekek nagy részének, akik jó tanulónak mondták magukat, segítenek otthon. A nem roma tanulók körében pedig mindenkinek segítenek otthon a tanulásban.

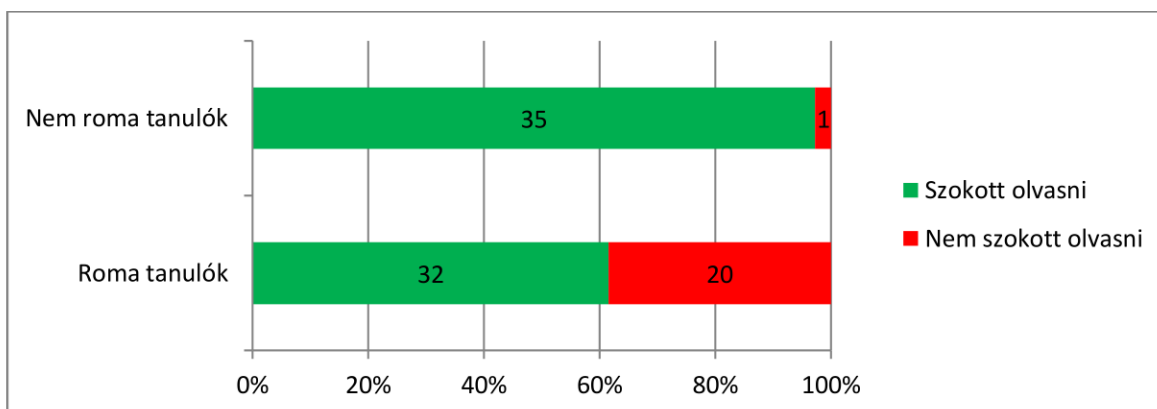
Elmondható, hogy míg a roma tanulók szüleinek nem nagyon jellemző az általános iskolai végzettségtől magasabb képzettség (egy-két szülőt kivéve), s nagymértékben előfordul a munkanélküliség is a szülők körében, addig a nem roma tanulók szülei mind rendelkeznek középfokú iskolai végzettséggel, sokuk felsőfokúval is, s ritkább a munkanélküliség mértéke is. Jobb a nem roma tanulók családjainak anyagi helyzete, s nagyobb mértékben rendelkeznek elektronikai eszközökkel, s nagyobb arányban használják is azokat a tanulásra (főleg Szernyén), mint a roma tanulók (3. táblázat).

3. táblázat: Az elektronikai eszközök meglétének és tanulásra történő alkalmazásának a mértéke

	Rendelkezik egy vagy több eszközzel	Internet hozzáférése is van	Tanulásra használja
Barkaszói iskola roma tanulói (N=16)	6 tanuló	4 tanuló	0 tanuló
Szernyi iskola roma tanulói (N=18)	11 tanuló	9 tanuló	6 tanuló
Munkácsi iskola roma tanulói (N=18)	16 tanuló	13 tanuló	9 tanuló
Barkaszói iskola nem roma tanulói (N=16)	15 tanuló	10 tanuló	8 tanuló
Szernyi iskola nem roma tanulói (N=20)	19 tanuló	19 tanuló	17 tanuló

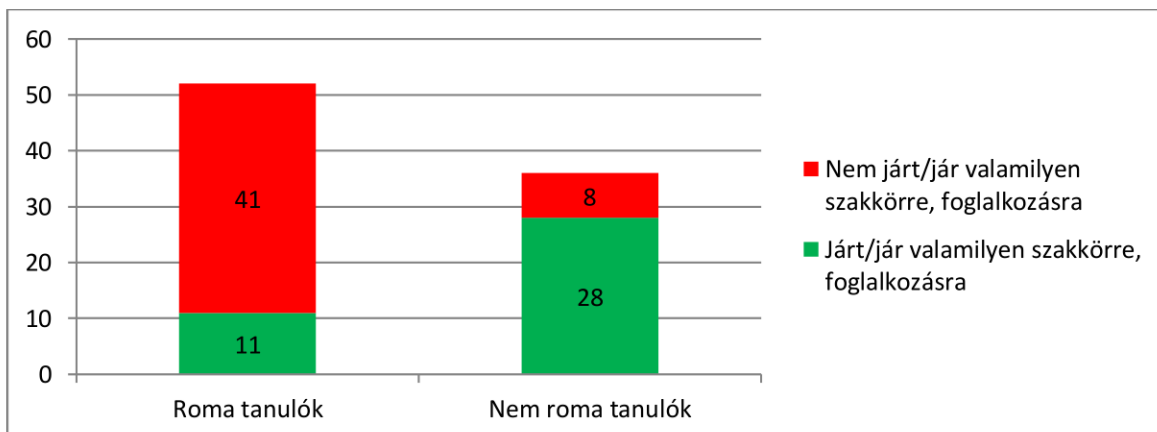
Nagymértékben jellemző az otthoni segítség is a tanulásban, továbbá az olvasási szokás mértéke is fejlettebb a nem roma tanulók körében (1. ábra).

1. ábra: Az olvasási szokás mértéke

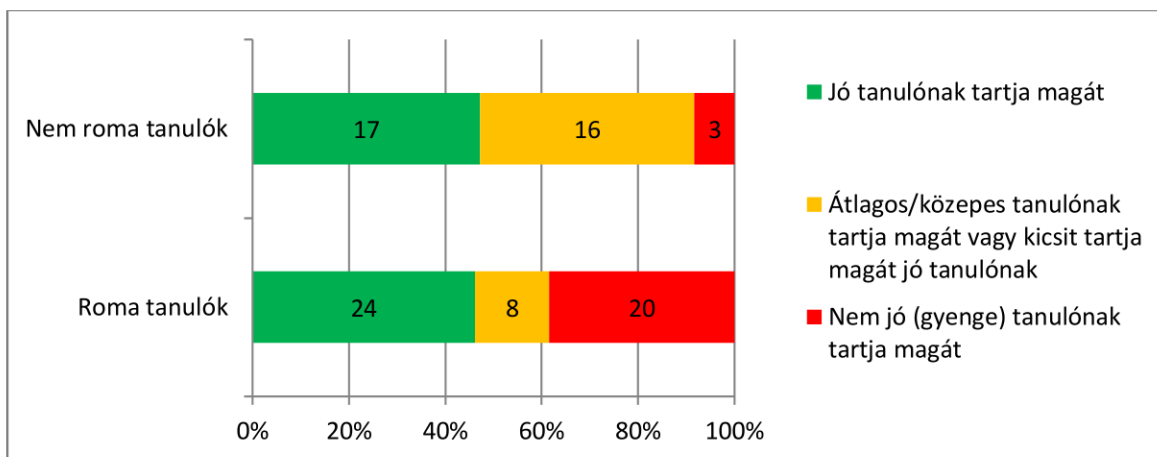
Mindegyik nem roma tanuló járt óvodába, ami a romák körében nem feltétlenül igaz, s nagyobb mértékben fordul elő a nem roma tanulóknál a szakkörre vagy valamilyen foglalkozásra járás a munkácsi roma tanulókhoz mérten is (2. ábra).

2. ábra: A szakkör megléte és a nemzetiség közötti összefüggés

Mindezek eredményezhetik, hogy nagyobb arányban figyelhető meg a nem roma tanulók körében a házi feladat rendszeres elvégzésének mértéke, mint bármelyik roma tanulónál. Az pedig, hogy nem jó tanulónak tartják magukat, nagyobb arányban fordul a roma diákok esetében, mint a nem cigány tanulóknál (3. ábra).

3. ábra: Az önbevalláson alapuló tanulmányi szint mértéke

Elmondható, hogy a nem roma tanulók nagyobb arányban rendelkeznek tanulást támogató tényezőkkel, mint a roma tanulók (4. táblázat).

4. táblázat: Tanulást támogató tényezők aránya

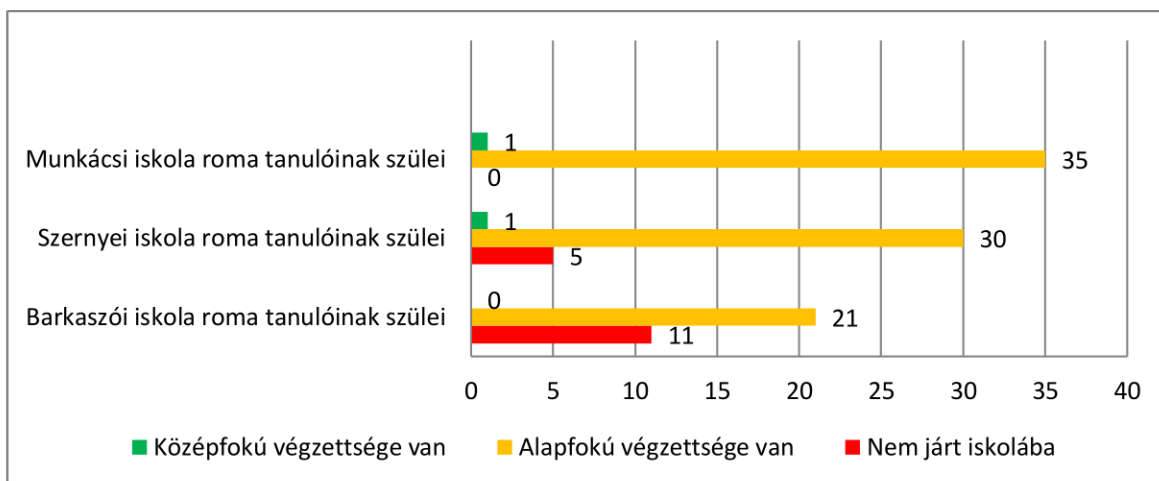
Tanulást támogató tényezők	Roma tanulók (N=52)	Nem roma tanulók (N=36)
Járt óvodába	29	35
Jár szakköre	11	28
Legalább az egyik szülő min. középfokú iskolai végzettséggel rendelkezik	2	36
Otthon kap segítséget a tanuláshoz	26	36

Hasonlóságként azonban leszögezhető a roma és nem roma tanuló eredményében, hogy mindnyájan szeretnek iskolába járni. Kedvenc tantárgya is van a tanulóknak, főleg a matematika, mint tantárgy szeretete terjedt el mindegyik 3. és 4. osztályos tanuló körében. Minden megkérdezett tanuló örül, hogy iskolába járhat, szerintük iskoláik megadnak minden segítséget, ami a jó tanulási eredmény eléréséhez kell, jól érzik magukat ott, s a tanítóikkal is a többség jól kijön, az iskolába járást egyáltalán nem vagy nem teljes mértékben tartják időpazarlásnak, s átlagosan szinte mindenki szerint hasznos dolgokat tanulhatnak ott.

A roma tanulók egymáshoz mért adatai tekintetében is feltűnik némi különbség, bár nem olyan élesen, mint a roma és nem roma tanulók összehasonlításánál. A három iskola roma tanulóinak eredményét egyfajta fokozatosság jellemzi. Barkaszón figyelhető meg a legkevésbé az iskolai sikeresség, az azt támogató tényezők megléte, míg a szernyei és

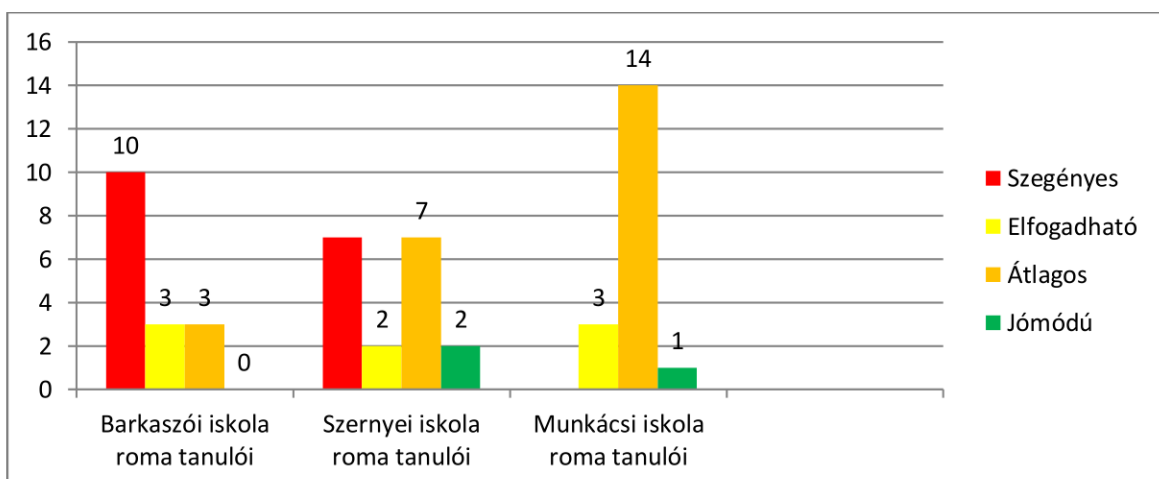
munkácsi roma tanulók tekintetében váltakozva figyelhető meg ez, a bizonyos kérdésekre kapott válaszok alapján. Barkaszón jellemző a legkevésbé a szülők magas/magasabb fokú iskolai képzettsége, itt sokan iskolába se jártak. Szernyén is előfordul az iskolázottság hiánya, viszont kisebb mértékben mint Barkaszón, s itt van olyan szülő aki középiskolai végzettséggel is rendelkezik, akárcsak Munkácson, ahol emellett nincs olyan szülő, aki legalább alapfokú képzettséggel (általános iskola) ne rendelkezne (4. ábra).

4. ábra: A roma szülők iskolai végzettsége

Ennek fényében figyelhető meg úgy gondolom az is, hogy a városban tanuló roma diákok szülei körében nagyobb mértékben fordul elő az, hogy valamilyen foglalkozást végeznek, tehát – bár van – de kevesebb a munkanélküli szülő, mint falun (főként Barkaszón). Továbbá a tanulók családjainak anyagi helyzete Barkaszón főként szegényes, van ahol átlagos. Szernyén mondjuk egyformán vélik szegényesnek és átlagosnak, s volt aki jómódúnak is vallotta családja anyagi helyzetét. Munkácson azonban nem fordult elő a szegényes jelző, a többség átlagosnak ítélte, s volt, aki elfogadhatónak vagy jómódúnak tartotta (5. ábra).

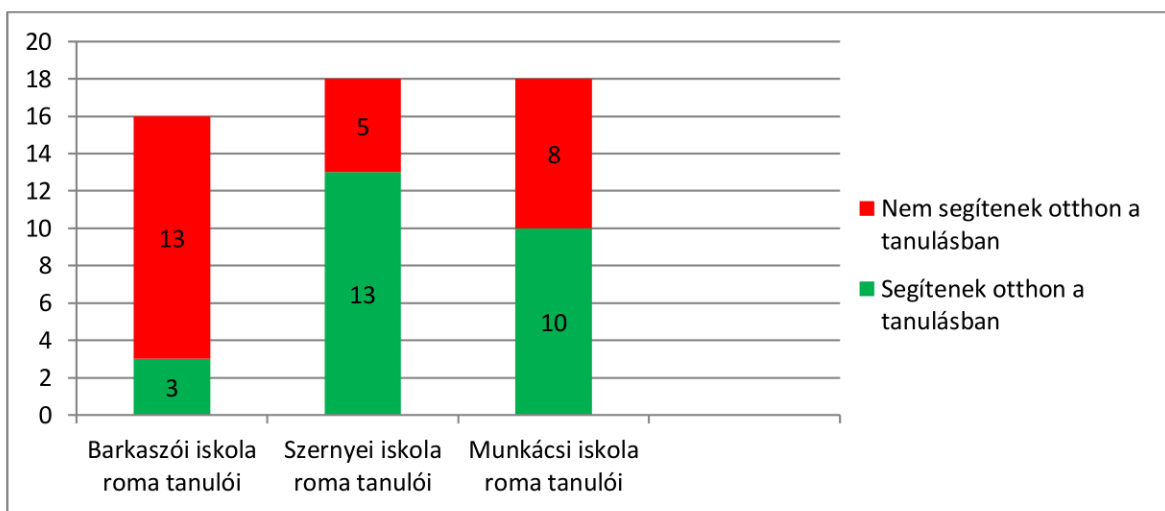
5. ábra: A roma tanulók családjainak anyagi helyzete

A barkaszói roma tanulók többsége nem rendelkezik semmilyen elektronikai eszközzel, s az a néhány tanuló, akik azt mondták, hogy rendelkeznek valamilyen eszközzel, azok sem használják tanulásra azt. Szernyén azonban a többség rendelkezik vagy okostelefonnal, vagy lappal vagy egyéb eszközzel/eszközökkel, és sokuk használja is a tanulásra ezeket, viszont nem mindenki. A városi romáknál azonban megfigyelhető, hogy szinte mindenkinek van valamilyen eszköze, s vannak olyan tanulók, akik a kérdőívben felsorolt eszközök mindegyikével rendelkeznek, s többségük használja is azokat tanulásra. Hasonló fokozatosság figyelhető meg például az otthoni segítség terén a tanulásban, viszont itt a szernyi romák azok, akiknél a legtöbbször segítenek otthon a tanulásban, aztán a munkácsi romák következnek, s a barkaszóiaknál fordul elő legkevésbé a segítség az otthoni tanulás terén. (

6. ábra).

6. ábra: A tanulásban történő segítség mértéke a roma tanulók körében

Olvasni is a barkaszói romák közül csak néhányan szoktak, a munkácsiak körében nagyobb mértékben fordul elő az olvasás tevékenysége, s a szernyi cigány tanulók köréből kerül ki a legtöbb olvasó. Munkácson fordul elő a legnagyobb arányban a valamilyen szakköre történő járás mértéke. Szernyén csak elvétve, de ott is előfordul, míg Barkaszón egyáltalán nem jellemző a roma tanulók körében.

Mindez eredményezheti azt, hogy a barkaszói romák körében figyelhető meg a leginkább, hogy házi feladatot sem készíti el mindig mindenki rendszeresen, míg Szernyén azért nagyobb arányban készítenek házi feladatot, s a munkácsi romák körében a leggyakoribb a rendszeres házi feladat elvégzés. Beszédmódjukat is talán mindezeknek megfelelően dicsérik jobban a szernyei romáknak – mint például Barkaszón – bár a szernyi romák beszédmódjának gúnyolása is nagymértékben előfordul. S Munkácson is a roma

tanulók beszédmódjának dicsérete és gúnyolása egyaránt megfigyelhető. Barkaszón se a dicséret, se a gúnyolás nem jellemző ezen a téren. Szernyén tartják a legtöbben jó tanulónak magukat, míg Munkácson ez az arány alacsonyabb, s Barkaszón a legalacsonyabb. A barkaszói cigány tanulók egyáltalán nem tartják hátránynak, ha valaki roma nemzetiségű, míg Szernyén és Munkácson többen is annak gondolják ezt. A két falu roma tanulói tekintetében megfigyelhető hogy nagyobb mértékben fordul elő az, hogy a tanulók magányosnak, kívülállónak érzik magukat, míg városon ez annyira nem jellemző.

Összességében elmondható, hogy azon hipotézisem, miszerint a nem roma tanulók eredményei különböznek mind a falvakban élő romák, s bizonyos mértékben a városi cigány tanulók eredményeitől is többnyire beigazolódott, hisz a nem roma tanulók körében nagyobb arányban figyelhetőek meg a tanulást támogató tényezők megléte, mint a romák körében (4. táblázat).

A második hipotézisem, mely szerint a falvakban élő roma lakosok eredményei hasonlóak egymással, s különböznek a városi eredménytől nem vagy nem teljes mértékben igazolódott be. Ugyanis mind eltérések, mind pedig hasonlóságok is felfedezhetőek a barkaszói, szernyei és munkácsi iskolák tanulóinál. Elmondható, hogy a barkaszói romák köréből hiányoznak a legjobban az iskolai siker elérését szolgáló tényezők, míg a szernyei és munkácsi romák esetében nagyobb arányban fordulnak elő.

ÖSSZEFOGLALÁS

Az oktatást, az iskolai sikerességet számos tényező befolyásolja. Megkülönböztetünk iskolán belüli kurrikuláris oktatást befolyásoló tényezőket és iskolán/tanórán kívüli extrakurrikuláris tényezőket.

Iskolán belüli tényezőként értelmezhető például az iskolai légkör, a tanulási környezet, a tanítók/tanárok személye, tehetsége, oktatási módszertana, nevelése (Széll, 2018; K. Nagy, 2019) a tanulók tanulással szemben kialakult viszonya, attitűdje (Szemerszki, 2015). A többség felől érkező előítéletesség, az iskolai szegregáció valamint az iskola intézményének barátságatlan volta is nagy hatással van a teljesítményre, s oktatást befolyásoló tényezővel bír (Gúti, 2000:52; Forray R., 2002:20). S a roma tanulók tekintetében ez még erősebb hatást jelenthet. Környezetünkben például az iskolai szegregáció terén leginkább a faji alapon történő elkülönítés a jellemző, ami a roma közösségeket érinti legjobban. Az iskola pedig a kirekesztődés szinte legjelentősebb helyszíne (Hüse, 2011).

Iskolán kívüli oktatást befolyásoló tényezőként értelmezhető maga a tanuló családja, ahonnan a diák érkezik, közössége kultúrája (Szemerszki, 2015), annak beszédmódja, a tanulók rendelkezésére álló segítség, különböző digitális eszközök stb. (Heltai, 2016; Jani-Demetriou, 2016; Réger 2001; Forgó 2007). Extrakurrikuláris tényezőként értelmezhetőek továbbá a tanórán kívüli, de iskolában végzett tevékenységek, például a szakkörök, különórák, de akár egy kirándulás, tanulmányi út is (Váradis és mtsai, 2020; Füz, 2017; Pásku – Münnich, 2000). Nagyon fontos az iskola előtti nevelés is, ami hozzájárul az iskolai sikeresség kialakulásához. Fontos óvodába járatni a gyereket, ugyanis az óvodában a gyerek számos készséget, ismeretet elsajátíthat, továbbá rendszerességhez szoktatja mind a gyereket, mind pedig a szülőt (Forray R., 2002).

Szakedolgozatomban a Barkaszói Középiskola és a Szernyi Általános Iskola részeként működő „cigány iskolák”, valamint a Munkácsi 14. Sz. Általános Iskola tanulóinak oktatását befolyásoló tényezőivel, a tanulók tanulmányi sikerességének sajátosságaival foglalkoztam, összehasonlítva a Barkaszói Középiskola és a Szernyei Általános iskola nem roma tanulóinak ugyanezen téren kutatott eredményeivel. A kutatás során kiderült, hogy a nem roma tanulók körében nagyobb arányban figyelhető meg a tanulást támogató tényezők, mint a romák esetében. Valamint a Barkaszói Középiskola, a Szernyi Általános Iskola és a Munkácsi 14. sz. Általános Iskola roma tanulóinak egymáshoz mért eredményeit egyfajta fokozatosság jellemzi. Barkaszón figyelhető meg a legkevésbé az

iskolai sikeresség, míg a szernyei és munkácsi roma tanulók tekintetében váltakozva figyelhető meg ez, a bizonyos kérdésekre kapott válaszok alapján. Elmondható, hogy hatással van a kutatott helyszínek tanulóinak eredményeire a diákok tanulási motivációja, az iskolán kívüli tanulási szokásaik, tevékenységeik valamint mind a családi, kulturális, és anyagi hátterük is.

РЕЗЮМЕ

На освіту та успіх у школі впливає багато факторів. Ми розрізняємо шкільні та позашкільні фактори (поза школою / класом).

Наприклад, шкільна атмосфера, навчальне середовище, особистість учителя/вчителів, талант, методика викладання та виховання, (Széll, 2018; K. Nagy, 2019) ставлення учнів до навчання можуть бути інтерпретовані як фактори в школі (Szemerszki, 2015). Упередження з боку більшості, шкільна сегрегація та недоброзичливість шкільного закладу також мають великий вплив на результати діяльності та мають фактор, що впливає на освіту (Gúti, 2000:52; Forray R., 2002:20). А для ромських учнів це може мати ще сильніший вплив. Наприклад, у нашому середовищі, у районі шкільна сегрегація на основі расової приналежності, яка найбільше зачіпає ромські громади. І школа є чи не найважливішим місцем відторгнення (Hüse, 2011).

Фактор, що впливає на позашкільну освіту можна вважати сім'ю учня, звідки він походить, культуру громади (Szemerszki, 2015), спосіб спілкування, допомогу, яка доступна школярам, різні цифрові пристрої тощо. (Heltai, 2016; Jani-Demetriou, 2016; Réger 2001; Forgó 2007). Позашкільні фактори також можна трактувати як позакласні, тобто заходи, які проведені у школі, наприклад, гуртки, індивідуальні уроки, екскурсії та навчальні поїздки (Váradí és mtsai, 2020; Fűz, 2017; Pásku – Münnich, 2000). Дошкільна освіта також дуже важлива, що сприяє успіху в школі. Важливо віддавати дитину в дитячий садок, оскільки там вона може набути багато навичок і знань, а також звикає до системи не тільки дитина, а й батьки (Forray R., 2002).

У дипломній роботі я розглянула фактори, що впливають на освіту учнів та їх успішність у Баркасівській середній школі, у Сернянській початковій школі та у Мукачівській початковій школі №14, де також навчаються роми, порівняла успішність школярів-ромів та не ромів у Баркасівській середній школі та у Сернянській початковій школі. Дослідження показало, що серед учнів, які не є ромами більше факторів, що підтримують навчання, ніж у випадку ромів. А також результати учнів-ромів Баркасівської середньої школи, Сернянської початкової школи та Мукачівської середньої школи №14 характеризуються своєрідною градацією. Шкільний успіх серед учнів-ромів найменше спостерігається в Баркасівській середній школі, тоді як у Сернянській початковій школі та у

Мукачівській середній школі №14 її можна спостерігати по черзі, що можна стверджувати на основі певних запитань та відповідей. Можна сказати, що на результати учнів у досліджуваних об'єктах впливає навчальна мотивація учнів, їхні навчальні звички поза школою, діяльність, а також сімейний стан, культурне та фінансове становище.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Balogh Zoltán – Fábiánné Andrónyi Katalin (2012): *Romológiai ismeretek*. Szt. István Társulat, Budapest.
- Bari Károly (2009): *A cigányokról*. Ethnographia. A Magyar Néprajzi Társaság folyóirata. 120. évfolyam 1. szám. 1-62.
- Beregszászi Anikó – Csernicskó István (2004): *...itt mennyit ér a szó?* PoliPrint, Ungvár.
- Beregszászi Anikó – Csernicskó István – Hires Kornélia – Márku Anita (2003): *Attitűdök és sztereotípiák: milyennek látjuk magunkat és az ukránokat*. In Csernicskó István (szerk.): *A mi szavunk járása. Bevezetés a kárpátaljai magyar nyelvhasználatba*. PoliPrint, Ungvár.
- Braun László – Csernicskó István – Molnár József (2010): *Magyar anyanyelvű cigányok/romák Kárpátalján*. PoliPrint, Ungvár.
- Dupcsik Csaba (2009): *A magyarországi cigánység története: Történelem a cigánykutatások tükrében, 1890–2008*. Osiris, Budapest.
- Ferenc Viktória – Séra Magdolna (2012): *Iskolaválasztás Kárpátalján*. In Cholnoky Győző (szerk.): *Kisebbségkutatás* 21. évfolyam, 3. szám. 473-514.
- Forgó Sándor (2007): *A korszerű – a gyors technológia váltások és tudástranszfer lehetőségét támogató – oktatási módszerek és IT technológiák alkalmazásának lehetőségei és gyakorlata a szakképzésben*. Kutatási résztanulmány. Nemzeti Szakképzési Intézet. Forrás: <http://real.mtak.hu/7017/1/1200841.pdf> (letöltés dátuma: 2021. február 10.).
- Forray R. Katalin (2002): *Eredmények és problémák az iskolázásban*. In Forray R. Katalin és Mohácsi Erzsébet (szerk.): *Gypsy Studies – Cigány Tanulmányok. Esélyek és korlátok. A magyarországi cigány közösség az ezredfordulón*. Pécsi Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Neveléstudományi Intézet, Romológia és Nevelésszociológia Tanszék. 20-43.
- Fónai Mihály – Cséke Katalin (2017): *Helyzetkép a kárpátaljai magyar nyelvű romák iskoláztatásáról*. In Pusztai Gabriella – Márkus Zsuzsanna (szerk.): *Szülőföldön magyarul*. Debreceni Egyetemi Kiadó. 280-298.
- Fűz Nóra (2017): *Iskolán kívüli színterek az általános iskolai oktatásban*. Magyar Pedagógia. 117. évf. 2. szám. 197-220.
- Gúti Erika (2000): *Romák az oktatásban*. Iskolakultúra 12. sz. 49-56.

- Havas Gábor – Kemény István – Kertesi Gábor (1998): *A relatív cigány a klasszifikációs küzdőtéren*. Kritika. 27. évf. 2. sz. 31-33.
- Heltai János Imre (2016): *Heteroglosszia: cigány/roma tanulók beszéd módjai az iskolában*. In: *Általános Nyelvészeti Tanulmányok XXVIII.* - A többnyelvűség dimenziói: Terek, kontextusok, kutatási távlatok. Akadémiai Kiadó, Budapest. 259-278.
- Heltai János Imre (é. n.): *A magyarországi cigány lakosság által beszélt nyelvek*. Forrás: <http://www.nytud.hu/pp/heltai.html> (letöltés dátuma 2021. február 3.).
- Horváth Rudolf (2014): *A magyarországi kóbor cigányok nyelvtana*. Primaware Kiadó, Szeged
- Hüse Lajos (2011): *Kettős mérce az iskola szerepének megítélésében – egy kirekesztéskutatás margójára*. Iskolakultúra. 21 évf. 1 szám. 88-98.
- Jani-Demetriou Bernadett (2016): *Romák nyelvi attitűdjei*. KRE BTK.
- Kende Ágnes (2018): *A roma gyerekek méltányos oktatását segítő programok lehetőségei az oktatási egyenlőtlenségek rendszerében*. Socio.hu Társadalomtudományi Szemle 1. szám. 144-162.
- K. Nagy Emese (2019): *A roma tanulók iskolai sikerességének kérdései*. Magyar Tudomány 180. Akadémia Kiadó. 1638-1648.
- Molnár József – Molnár D. István (2005): *Kárpátalja népessége és magyarsága a népszámlálási és népmozgalmi adatok tükrében*, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Matematika és Természettudományi Tanszék, Beregszász.
- Molnár József – Csernicskó István – Braun László (2016): *Cigányok Kárpátalján*. In Szilágyi Ferenc, Péntes János (szerk.): *Roma népesség Magyarország északkeleti határtérségében*. Partium Kiadó, Nagyvárad. 91-109.
- Nikitscher Péter (2015): *A pedagógusok szerepe és lehetőségei az iskolai szocializáció folyamatában*. Forrás: <https://ofi.oh.gov.hu/publikacio/pedagogusok-szerepe-es-lehetosegei-az-iskolai-szocializacio-folyamataban> (letöltés dátuma: 2021. január 29.).
- Orosz Ildikó (2010): *A magyar anyanyelvű/anyanyelvi oktatás és képzés helyzete Kárpátalján (1991 – 2010)* In. A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Lehocky Tivadar Intézetének tanulmánygyűjteménye, PoliPrint Kft, Ungvár. 87-137.
- Palla Ágnes (2009): *A magyar és cigány nyelv kölcsönhatásának vizsgálata*. Debreceni Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, Magyar Nyelvtudományi Intézet, Szakdolgozat, kézirat. Forrás: http://mnytud.arts.unideb.hu/szakdolgozat/1619/palla_a_1619.pdf (letöltés dátuma: 2021. február 3.).

- Pásku Judit – Münnich Ákos (2000): *Az extrakurrikuláris oktatás nem specifikus hatásai*. Magyar Pedagógia. 100. évf. 1. szám. 59-77.
- Páskuné Kiss Judit (2014): *Tanórán kívüli iskolai és iskolán kívüli programok a tehetséggondozásban*. Géniusz műhely.
- Pásztor Rita (2015): *Kettős identitás – kettős kisebbség – roma etnikum*. Metszetek. Társadalomtudományi folyóirat. Vol.4, No.1. 96-104.
- Réger Zita (2001): *Cigánygyerekek nyelvi problémái és iskolai esélyei*. In Andor Mihály (szerk.): *Iskolakultúra-könyvek 8.*, Molnár Nyomda és Kiadó KFT, Pécs. 85-92.
- Schirm Anita (2006): *A magyar nyelv cigány eredetű jövevényszavai*. *Nyelvtudomány*, (2). pp. 149-163.
- Séra Magdolna (2010): *Érvek és ellenérvek az iskolai tannyelvválasztásban (avagy az oktatáspolitikai változások hatása a kárpátaljai magyar közösségre irányított beszélgetések alapján)* In. *Határhelyzetek III. Önmeghatározási kísérletek: hagyományőrzéstől a nyelvi identitásig*. Szerkesztő: Fábri István – Kötél Emőke Ballasi Intézet Márton Áron Szakkollégium Budapest. 161-185.
- Szalai Andrea (2006): *Egységesség? Változatosság? A cigány kisebbség és a nyelvi sokféleség*. *Nyelvtudományi Közlemények*. A Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézetének folyóirata. 103. kötet, Budapest. 163-204.
- Szemerszki Marianna (2015): *A tanulói eredményesség dimenziói és háttértényezői*. In Szemerszki Marianna (szerk.): *Eredményesség az oktatásban*. Oktatókutató és Fejlesztő Intézet. Budapest. 52-91.
- Széll Krisztián (2015): *Iskolai eredményesség és tanári attitűdök*. In Szemerszki Marianna (szerk.): *Eredményesség az oktatásban*. Oktatókutató és Fejlesztő Intézet. Budapest. 25-51.
- Széll Krisztián (2018): *Iskolai légkör és eredményesség*. Belvedere Meridionale kiadó. Szeged.
- Várad Judit – Kerekes Rita – Kiss Julianna (2020): *Az extrakurrikuláris művészeti tevékenység lehetősége az ének-zene tagozatos általános iskolában egy pilot kutatás alapján*. In Hideg Gabriella – Simándi Szilvia – Virág Irén (szerk.): *Prevenció, intervenció és kompenzáció*. Debreceni Egyetemi Kiadó. Budapest. 101-111.
- Vekerdi József (1990): *A cigány nyelv és kultúra*. *Korunk* (III. folyam 1.) 7. szám. 813-817.

ÁBRÁK ÉS TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE

1. <i>ábra</i> : Az olvasási szokás mértéke.....	32
2. <i>ábra</i> : A szakkör megléte és a nemzetiség közötti összefüggés.....	32
3. <i>ábra</i> : Az önbevalláson alapuló tanulmányi szint mértéke.....	33
4. <i>ábra</i> : A roma szülők iskolai végzettsége.....	34
5. <i>ábra</i> : A roma tanulók családjainak anyagi helyzete.....	34
6. <i>ábra</i> : A tanulásban történő segítség mértéke a roma tanulók körében.....	35
1. <i>táblázat</i> : A minta bemutatása (N=88).....	19
2. <i>táblázat</i> : A szubjektív tanulmányi eredmény és a szakkör összefüggése.....	31
3. <i>táblázat</i> : Az elektronikai eszközök meglétének és tanulásra történő alkalmazásának a mértéke.....	32
4. <i>táblázat</i> : Tanulást támogató tényezők aránya.....	33

MELLÉKLET

1. sz. melléklet: A kutatás során használt kérdőív

Kedves Tanuló!

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola végzős hallgatója vagyok. A szakdolgozatom elkészítésében kérem a segítséged. Célunk, hogy megvizsgáljuk, hogyan viszonyul a korosztályod az iskolához, a feladatokhoz. Van-e bármi, ami gátol benneteket a sikerek elérésében, és mi az, ami támogat ebben? Ennek érdekében szeretnénk, ha segítenél nekünk, hogy megtudjuk, manapság milyen iskolásnak lenni!

Kérjük, válaszolj őszintén! Ez nem dolgozat, ezért nincsenek jó vagy rossz válaszok. Kizárólag a véleményed a fontos számunkra. A kérdőív név nélküli, ebből senki sem tudja meg, hogy Te ki vagy.

A VÁLASZADÁS ÖNKÉNTES, Te döntöd el, hogy akarsz-e segíteni nekünk.

1. Nemed:

Lány

Fiú

2. Melyik iskolába jársz?

3. Hányadik osztályba jársz? _____

4. Milyen nemzetiségűnek tartod magad?

Magyar

Cigány

Egyéb

Ukrán

Orosz

5. Mi az anyanyelved?

6. Anyanyelveden kívül beszélsz-e más nyelvet/nyelveket?

Igen

Nem

Ha igen, melyet/melyeket?

7. Édesanyád anyanyelve: _____

8. Édesanyád iskolai végzettsége:

Nem járt iskolába

Alapfokú (általános iskola)

Középfokú (közéiskola, szakközéiskola, technikum, tanítóképző)

Felsőfokú (főiskola, egyetem)

9. Édesanyád jelenlegi foglalkozása: _____

10. Édesapád anyanyelve: _____

11. Édesapád iskolai végzettsége:

Nem járt iskolába

Alapfokú (általános iskola)

Középfokú (közéiskola, szakközéiskola, technikum, tanítóképző)

Felsőfokú (főiskola, egyetem)

12. Édesapád foglalkozása: _____

13. Hány tagú a családod (nagy szülők és testvérek, akikkel együtt élsz)? _____

14. Hogyan jellemeznéd családod anyagi helyzetét?

Szegényes

Elfogadható

Átlagos

Jómódú

15. Töltsd ki a táblázatot! (✓ - igen/van, X - nem/nincs)

	Rendelkezem vele	Internet hozzáférés	Tanulásra használom
Okostelefon			
Számítógép			
Laptop			
Notebook			
Egyéb:			

16. Segít-e valaki otthon neked a tanulásban? Ha igen ki/kik?

17. Szoktál-e olvasni? Ha igen, mit olvasol szívesen?

18. Előfordult-e, hogy valakik gúnyolták vagy dicsérték a beszédmododat? Ha gúnyolták/dicsérték kik voltak azok, és mivel indokolták?

19. Jártál-e óvodába?

Igen

Nem

20. Szeretsz iskolába járni? Miért?

Igen _____

Nem _____

21. Van kedvenc tantárgyad? Ha igen, melyik/melyek az(ok) s miért?

22. Jó tanulónak tartod magad? Válaszodat indokold meg!

21. Mennyire értesz egyet a következő állításokkal?

(5 – teljesen, 1 – egyáltalán nem)

Örülök, hogy iskolába járhatok	1 2 3 4 5
Az iskolám minden segítséget megad, amire a jó tanulási eredmény eléréséhez szükségem lehet.	1 2 3 4 5
Az iskolában jól érzem magam	1 2 3 4 5
Tanítóimmal jól kijövök	1 2 3 4 5
Az iskolába járás felesleges időpazarlás	1 2 3 4 5
Az iskolában kapott házi feladatokat rendszeresen elkészítem.	1 2 3 4 5
Az iskola olyan dolgokra tanít, amelyek hasznosak lesznek a későbbiekben.	1 2 3 4 5
Tanulmányi eredményeim elsősorban tőlem függenek.	1 2 3 4 5
Az iskolában könnyen szerzek barátokat.	1 2 3 4 5
Az iskolában kívülállóknak és magányosnak érzem magam.	1 2 3 4 5

22. Jártál-e, vagy jársz-e valamilyen szakkörbe, foglalkozásra?

Igen

Nem

23. Ha igen, akkor milyen szakkörbe jártál, és hányadik osztályban?

24. Szerinted érhet-e valakit hátrány amiatt, hogy ő roma nemzetiségű? Miből gondolod ezt?

Завідувачу кафедри
Біда Олена Анатоліївна,
доктор пед. наук, професор
Барта Кароліна Кітті Жолтівна
студентка, IV-го курсу, початкова
освіта

ЗАЯВА

З правилами чинного Положення «Про академічну доброчесність в Закарпатському угорському інституті імені Ф. Ракоці II» від «30» серпня 2019 року, згідно з яким виявлення плагіату є підставою для відмови в допуску роботи до захисту і застосування заходів дисциплінарної та академічної відповідальності, ознайомлений(а).

Про використання Системи виявлення текстових збігів/ідентичності/ схожості в роботах здобувачів вищої освіти повідомлений(а) та надаю свою згоду на обробку та збереження моєї роботи в Базі даних Інституту. Також надаю ЗУІ право на передачу моєї роботи для обробки та збереження в Системі виявлення текстових збігів/ідентичності/схожості та використання роботи для виявлення плагіату в інших роботах, які завантажувалися/завантажуються для перевірки Системою виявлення текстових збігів/ідентичності/схожості та користувачами, які мають доступ до цієї Системи, виключно в обмежених цілях для виявлення плагіату в текстах робіт.

Робота для перевірки Інституту надається в друкованому та електронному варіанті. Електронна версія моєї роботи збігається (ідентична) з друкованою.

28.05.2021

Дата

Кітті (Барта Кароліна
Кітті)

Підпис

**Bida Olena, a pedagógiai tudományok
doktora, professzor tanszékvezetőnek
Barta Karolina Kitti, IV. évfolyamos,
tanító szakos hallgató**

NYILATKOZAT

A II. Rákoczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola 2019. augusztus 30-án kelt tudományetikai szabályzatának pontjaival, amelyek szerint plágium felfedezése esetén a diplomamunka nincs védéshez engedve, megismerkedtem.

Tájékoztatást kaptam a plágiumszűrő rendszer használatáról, hozzájárulok a munkám ellenőrzéséhez és tárolásához az intézményi adatbázisban. Felhatalmazom az intézményt, hogy a munkámat ellenőrzés után felhasználhassák a plágiumszűrő program működésénél a további munkák ellenőrzésének folyamatában.

A munkát ellenőrzés céljából elektronikusan és nyomtatott formában is benyújtottam az intézménynek. Munkám elektronikus változata azonos a nyomtatott példánnyal.

2021.05.28.

Dátum

 (Barta Karolina Kitti)

Aláírás

Ім'я користувача:
Моца Андрій Андрійович

Дата перевірки:
20.05.2021 00:12:53 EEST

Дата звіту:
20.05.2021 00:50:22 EEST

ID перевірки:
1007936792

Тип перевірки:
Doc vs Internet

ID користувача:
100006701

Назва документа: Barta Karolina Kitti (1)

Кількість сторінок: 40 Кількість слів: 11976 Кількість символів: 92720 Розмір файлу: 883.46 KB ID файлу: 1008027691

4.75%

Схожість

Найбільша схожість: 0.58% з Інтернет-джерелом
(http://real.mtak.hu/79423/1/Gazdag_Vilmos_Segedkonyv_2018_final_20...)

4.75% Джерела з Інтернету

262

Сторінка 42

Пошук збігів з Бібліотекою не проводився

0% Цитат

Вилучення цитат вимкнене

Вилучення списку бібліографічних посилань вимкнене

0%

Вилучень

Немає вилучених джерел